

# کتاب حج

روزنامه حج  
ISSN: 1029-3345  
پخشیه ۶ دی ۱۳۸۳  
شماره ۲۶۱۲۳۵ بهمنامبر ۲۰۰۴  
شماره ۲۱۷ بهمنامبر ۶۰۴  
صفحه ۱۰۰ آذربایجان  
www.ketabehaj.ir



## کتاب حج

۶۶۷ عنوان کتاب با موضوع حج و زیارت از ابتدای سال ۱۳۸۳ تا ۲۵ آذرماه ۱۳۸۳ به چاپ رسیده است که ۹۹ عنوان آن ترجمه و مابقی تألیف بوده است.  
در این دوره ده ساله بیشترین تعداد کتاب چاپ شده در این حوزه ۱۱۳ عنوان کتاب در سال ۸۱ بوده، همچنین کمترین تعداد کتاب چاپ شده ۷ عنوان کتاب در سال ۷۳ بوده است.  
در این بین کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشیعی» چاپ شده در سال ۷۵ با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «از میقات تا معاد (دایرةالمعارف حج)» چاپ شده در سال ۷۶ با ۹۸۰ صفحه بیشترین تعداد صفحه را داشته است.  
کتاب «الحج فی اثبات التخریرین الظهر و الجمعه و خلاصه رساله دره الاصداف قوت الجمعه» چاپ شده در سال ۷۲ با ۷۲۰ روال کمترین قیمت و کتاب «التهدیب فی مناسک العمرة و الحج» چاپ شده در سال ۸۱ با ۶۰۰۰ روال بیشترین قیمت را در بین کتاب‌ها داشته‌اند و کمترین شمارگان با ۲۰۰ نسخه متعلق به دو کتاب «الحج الارضی و مسیره البراء من المشرکین» چاپ شده در سال ۷۲ و کتاب «مناسک حج» چاپ شده در سال ۷۵ است و بیشترین شمارگان با ۹۲۰۰ نسخه متعلق به کتاب «اصول و آداب حج چاپ شده در سال ۸۱ است...»

## میراث غنی فکری

گفت و گو با محمد مسجدجامعی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی  
ما در نمایی حوزة‌ها می‌توانیم تصویر حج را داشته باشیم ثبت لحظات حج در قالب‌های تصویر عکس، شعر، گنگار و نوشتار عملاً امکان‌پذیر است و می‌توانند با خلایق‌های خود این نقش معنوی را بیش از پیش برجسته نمایند. اینها همه یک مجموعه و میراث غنی فکری و علمی است که در کنار برنامه‌های دیگر و ارزشمندی که توسط سازمان حج و زیارت انجام می‌شود می‌تواند صورت بگیرد.



## آثار متنوعی در زمینه حج منتشر شده است



گفت و گو با سیداحمد زرهانی رئیس سازمان حج و زیارت

سیداحمد زرهانی رئیس سازمان حج و زیارت در پایان سخنرانی خود در حمایت مدیران کاروان‌های حج متبع سال ۸۳ به سوالات ما پیرامون وضعیت و چشم‌انداز کتاب‌های منتشره با موضوع حج و زیارت پاسخ گفت. نظرات وی در این باره را در صفحه ۲ با هم می‌خوانیم

زائران موج خیلی خوبی را ایجاد کرده‌اند و آن سفرنامه نویسی و خاطره نویسی از سفر حج است

گفت و گو  
زمینه‌های تدوین دایرةالمعارف حج آماده است  
سیدعلی قاضی عسکری نویسنده و معاون آموزشی پژوهشی بنده مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت

حجت‌الاسلام محمدحسین قلاج زاده در باره پژوهش و تحقیق در زمینه حج، مخاطبان به سه دسته تقسیم می‌شوند

تشیب شهادت پژوهشی در زمینه حج  
یک مرکز تحقیقات

سفرنامه‌های فارسی حج  
مقاله رسول جعفریان

قصد انتشار یادداشت‌هایم را نداشتیم  
گفت و گو با حمید بزرگان پرست  
اشتراک کتاب «سایه‌های حج» نوشته حمید بزرگان پرست چاپ و منتشر و در بازار کتاب ایران توزیع شده است. این کتاب یادداشت‌ها و خاطرات سفر حج این نویسنده است که در بهمن ماه سال گذشته (۱۳۸۲) صورت گرفته. انتشارات اطلاعات چاپ اول این کتاب را اسفند (۱۳۸۳) با شمارگان ۳۱۰۰ نسخه در ۳۹۸ صفحه منتشر کرده است. برای آشنایی بیشتر با انگیزه‌های نگارش و چاپ این کتاب به‌سراغ حمید بزرگان پرست رویم. ۱۳

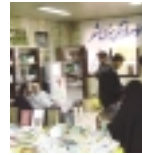
## زائران به این کتاب‌فروشی می‌روند

ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت واقع در ضلع شمالی خیابان آزادی تهران فروشگاه ثابت دائمی

در طیف مختلف ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت واقع در ضلع شمالی خیابان آزادی تهران فروشگاه ثابت دائمی کتابی وجود دارد که برای بسیاری از حاجیان نهرانی و گاه شهرستانی مکانی آشنا و به یادماندنی است. به یادماندنی از آن جهت که یاد و خاطره سفر معمولی آنها به سرزمین حجاز را با هر بار دیدن بار دیگر زنده می‌کند. البته این فروشگاه، مخصوص عرضه کتاب نیست مکانی است که مسافران بیت‌الله الحرام پیش از شروع سفر علاوه بر کتاب سایر اقلام مورد نیاز خود در این سفر را از آنجا تأمین می‌کنند... ۱۵

گزارش  
کتابخوانی  
مدیران  
کاروان‌ها

کتاب‌های ادعیه و مناسک بالاترین مخاطبان را دارند  
گفت و گو با جیبیب زاهدی، مسوول انتشارات مشعر





گفت و گو با احمد مسجدجامعی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی پیرامون وضعیت کتاب های حج

## میراث غنی فکری

اسال نیز همچون سالهای پیشین یکی از سخنرانان همایش میزبان کاروان‌های حج تمتع احمد مسجدجامعی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی بود که پیرامون موضوع حج با رؤسای کاروان‌های حج در محل **آملی تانار** ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت سخن گفت. در پایان این سخنرانی به جهت آگاهی از نظرات وی پیرامون وضعیت کتاب‌های منتشره در حوزه مسائل حج به سراغ ایشان رفتیم. حاصل این دیدار و گفت‌وگوی کوتاه را با هم مرور می‌کنیم.

**آقای مسجدجامعی نقش کتاب را در ترمیم و ثبت لحظات معنوی حج چگونه می‌بینید؟**

حج موضوعی وسیع و دامنه داری است که با هر ایزاری که ترمیم شود، کار ارزشمندتری صورت گرفته است. طبعاً ما در تمامی حوزه‌ها می‌توانیم تصویر حج را داشته باشیم. ثبت لحظات حج در قالب‌های تصویررنگی، شعر، گفتار و نوشتار عملاً امکان‌پذیر است و هنرمندان و اهل قلم ما می‌توانند با خلاقیت‌های خود این نقش معنوی را بیش از پیش برجسته نمایند. اینها همه یک مجموعه و میراث غنی فکری و علمی است که در کنار برنامه‌های دیگر و ارزشمندتری که توسط سازمان حج و زیارت انجام می‌شود می‌تواند صورت بگیرد.

**وضعیت کمی و کیفی کتاب‌های منتشره با موضوع حج را در حال حاضر چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

۶۶۷عنوان کتابی که در دهه اخیر این زمینه منتشر شده آمار قابل توجهی است ولی به نظر باید تا توجه به تعداد زیادی از حایجان که مادریم و با کسانی که برای زیارت عمره می‌روند تولید محصولات فرهنگی خیلی پیش از این باید باشد... حالا من که می‌گویم صرفاً مقصود مقوله کتاب نیست، مقصود در مجموع عکس و تولید سی دی، نوار و فیلم ... است که در صورت افزایش تولید در این زمینه‌ها بهتر می‌توانیم به زائران محترم سرویس دهی داشته باشیم.

**با توجه به اینکه غالب کتاب‌های منتشره با موضوع حج را انتشارات شعر که وابسته به بنده مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت است منتشر می‌کند، شما چه تسهیلاتی برای ناشران بخش خصوصی در این زمینه دارید؟**

این پیشنهاد خوبی است که به ناشر بخش خصوصی هم در این زمینه میدان داده شود. ولی فکر می‌کنیم اول باید ناشران بخش خصوصی پیشقدم باشند تا ان شاءالله حمایت‌های لازم از آنها صورت بگیرد. فکر می‌کنند هنوز تسهیلاتی باید برای ناشران بخش خصوصی در نظر گرفته شود؟ تسهیلات عمومی که در اختیار هست طبعاً برای آنها نیز در نظر گرفته می‌شود.

**سهیمه بحریدی هم برای آنها دو نظر می‌گوید؟ البته این موضوع را نشر شعر دارد بگویی می‌کند ولی من فکر می‌کنم با سهیمه‌ای که نشر شعر در اختیار دارد می‌تواند بخشی از نیازهای خود را از این طریق تهیه کند، در این صورت طبعاً یک بازاری هم برای این ناشران فراهم می‌شود. چشم‌انداز کتاب‌های با موضوع حج و حواشی پیرامون آن را چگونه می‌بینید؟ روشن می‌بینم.**



گفت و گو با سیداحمد زرهانی رئیس سازمان حج و زیارت

## آثار متنوعی در زمینه حج منتشر شده است

**شما تمامی کارهای فرهنگی اطلاع‌رسانی و آموزشی را به عهده کتاب گذاشته‌اید؟**

کتاب در بین سایر ابزارها حرف اول را می‌زند. اما ما از سایر امکانات نیز استفاده می‌کنیم که در مجموع سه امکان را شامل می‌شوند. امکان اول برنامه روضه وضوان است که این برنامه روزهای پنجشنبه از شبکه دو پخش می‌شود و پیرامون مناسک عمره توضیحات لازم را به زائران می‌دهد. امکان دوم سازمان نشریه میقات است که به دو زبان فارسی و عربی منتشر می‌شود. این نشریات علمی و تخصصی هستند که بخش فارسی آن با نام امیقات حج به صورت فصلنامه منتشر می‌شود و بخش عربی آن با نام امیقات الحج به صورت دو فصلنامه منتشر می‌شود. اکثر تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته در سازمان پیرامون مسائل حج در این نشریات منعکس می‌شود که خوب است تا به امروز بازتاب‌های خوب و مفیدی برای سازمان داشته است. امکان سوم سازمان هم نشریه اکاروان نوره است که یک نشریه کاربردی است و در اکثر مناسبت‌های ویژه در سازمان منتشر می‌شود.

**وضعیت کمی و کیفی آثار منتشره در حوزه مسائل حج را در سال‌های اخیر چگونه ارزیابی می‌کنید؟**

فکر می‌کنم وضعیت مناسبی باشد. خیلی در این زمینه زحمت کشیده شده و آثار متنوعی هم در این سال‌ها منتشر شده. البته حج یک دریا است و بی‌پایان دریا کار آسانی نیست و اهل قلم و اهل معنی و متفکران سال‌های سال می‌توانند پیرامون موضوع حج مطالب بدیع بیرون بیاورند. برای همین من فکر می‌کنم این جریان سال به سال می‌تواند پربارتر و گسترده‌تر شود. **آثار تألیفی دو بین زائران را چگونه می‌بینید؟** خوب است تا به امروز بیسی و خاطره‌نویسی از سفر حج است که همه ساله تعداد قابل توجهی از این آثار منتشر می‌شود. شاید این یکی از برکات سفر حج است که در قالب کتاب متبلور می‌شود تا روزه زائران اهل قلم به نسل‌های بعدی هم منتقل بشود.



سیداحمد زرهانی رئیس سازمان حج و زیارت در پایان سخنرانی خود در همایش میزبان کاروان‌های حج تمتع سال ۸۳ به سؤالات ما پیرامون وضعیت و چشم‌انداز کتاب‌های منتشره با موضوع حج و زیارت پاسخ گفت. نظرات وی در این باره را با هم می‌خوانیم.

**آقای زرهانی، لطفاً در مورد جایگاه مقوله کتاب در بین سایر مقوله‌هایی که در سازمان حج و زیارت حوزه فقه‌فقه‌های اصلی شما محسوب می‌شود، توضیحات مختصری داشته باشید.**

پیش از شروع سخن باید به این نکته اشاره کنم که اسامی برای اولین بار یکصد هزار زائر ایرانی با یکصد هزار جلد از کتاب آسمانی قرآن کریم وارد عربستان می‌شوند و معجزت قرآن در حج اسامی موضوعیت دارد. اما در جواب سؤال شما و درباره جایگاه کتاب در بین سایر برنامه‌هایی که ما در سازمان حج و زیارت داریم، همانطور که می‌دانید یکی از بخش‌های فعال در سازمان حج و زیارت نشر شعر وابسته به بنده مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت است که زیر نظر معاونت آموزشی پژوهشی فعالیت مستمر و گسترده‌ای دارد. تا به امروز بالغ بر چهارصد عنوان کتاب توسط این بخش در سازمان منتشر شده است که شامل کتاب‌های تاریخی در زمینه صدر اسلام و تاریخچه اماکن متبرکه مکه و مدینه و همچنین سفرنامه‌های حج، مناسک، فلسفه حج و کتب مشابه دیگر است. ما در سازمان به کتاب‌به عنوان کالا و آرازی می‌نگریم که جزو نیازهای زائران است و خود را موظف به تولید آن می‌دانیم تا احتیاجات این قشر را برطرف سازیم.

### فصلنامه «میقات حج»

فصلنامه میقات حج، عنوان نشریه فارسی مرکز تحقیقات حج است که از پایهز سال ۱۳۷۱ با مدیرمسئولی سیدعلی قاضی عسکر منتشر می‌شود. نشریه مزبور در ابعاد گوناگون حج مانند اسرار و معارف حج، فقه حج، اماکن و آثار حرمین شریفین (مکه و مدینه) تاریخ و رجال، خاطرات حج، سفرنامه‌های حج، نقد و معرفی کتاب‌های با موضوعات حجی، حج در آینه تاریخ فارسی، گفت‌وگو با کارگزاران حج، بهداشت حج، جاری‌های حج و... با گرایش تخصصی مطلب می‌نویسد. میقات حج، کوششی است در بازتابی حج و فرهنگ آن. از نشریه مزبور تاکنون پنجاه شماره منتشر شده و به طور متوسط در هر شماره آن شاهد چاپ ده مقاله هستیم. چهل و نهمین شماره مجله میقات حج هفته آینده منتشر می‌شود. در این شماره مطالب قابل توجه آمده است. مناسک حج در کتاب خلدون، محمد مهدی فیروزبهرآ حج چیست؟ حاجی کیست؟، علام‌علی افروزه هفده من علام امدی المعالی، رضا مختاری، مأموریت‌های مشکوک در سرزمین‌های مقدس، حسن السیدالصدر قائلان ساختمان سازمان حج و زیارت، عادلین سیف‌اللهی، ارزیابی آماری طرح فرآیند در چهار سال متوالی، دو کتاب درباره حجاب‌الواجب، حسین کمالی، سفرنامه فراموشی، سیداحمد حسینی، سفرنامه تعلق‌الحرمین، متن ترکی آرزو، سرفراز نای، امرتجم، واقع به کوشش، رسول جعفریان، تصرف سجدهالحرام در سال ۱۳۹۹، محمدعلی فیض.

### دو فصلنامه «میقات الحج»

مقالب دو فصلنامه «میقات الحج» از فصلنامه میقات حج، تغارت دارد و معمولاً سعی می‌شود از محققان و پژوهشگران عرب زبان در نگارش و عرضه مقالات آن استفاده شود. این نشریه از سال ۱۳۷۲ با مدیرمسئولی محمد مهدی ری‌زهری آغاز به کار کرد و تاکنون دهها مقاله در زمینه حج و مسائل مربوط به آن به زبان عربی منتشر ساخته است. مجله میقات الحج، علاوه بر توزیع در ایران در برخی کشورهای عربی نیز توزیع می‌شود و از استقبال خوبی نیز برخوردار بوده است. بیست و دومین شماره میقات الحج هفته آینده منتشر می‌شود. در این نشریه زهرانی مطالب قابل توجهی از آیات من لایبر میقات و لا ما یجانبه، آیت‌الله الشیخ جعفر السبعتی، قضات من امر الحج، آیت‌الله الشیخ جواد علی، من آیات الحج، محمد سلیمان، فقه التقلیل ۳۷، جلد سیدحکیم، الحسن التیامی، محسن الالادی، الحج فی الابد العمیق، افروزه بحریدی، سراج مع مسائل الرلی الفقهی، الحاج و من هم الحاج؟ الدكتور علام علی افروزه شخصیات من الحرمین الشریفین (۸) خزیمه من ناس، حسن الحاج، اشهر الحج، السید عیسیٰ الموسوی، الداعیه الامریکی، ماکرم ایکس... آدم بنیاد، مستدرک معجم مناسک فی الحج و الزیاره، (۸۹)

## رسانه

### دو نشریه

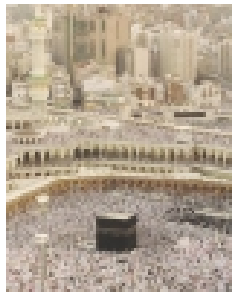
فصلنامه میقات حج، عنوان نشریه فارسی مرکز تحقیقات حج است که از پایهز سال ۱۳۷۱ با مدیرمسئولی سیدعلی قاضی عسکر منتشر می‌شود. نشریه مزبور در ابعاد گوناگون حج مانند اسرار و معارف حج، فقه حج، اماکن و آثار حرمین شریفین (مکه و مدینه) تاریخ و رجال، خاطرات حج، سفرنامه‌های حج، نقد و معرفی کتاب‌های با موضوعات حجی، حج در آینه تاریخ فارسی، گفت‌وگو با کارگزاران حج، بهداشت حج، جاری‌های حج و... با گرایش تخصصی مطلب می‌نویسد. میقات حج، کوششی است در بازتابی حج و فرهنگ آن. از نشریه مزبور تاکنون پنجاه شماره منتشر شده و به طور متوسط در هر شماره آن شاهد چاپ ده مقاله هستیم. چهل و نهمین شماره مجله میقات حج هفته آینده منتشر می‌شود. در این شماره مطالب قابل توجه آمده است. مناسک حج در کتاب خلدون، محمد مهدی فیروزبهرآ حج چیست؟ حاجی کیست؟، علام‌علی افروزه هفده من علام امدی المعالی، رضا مختاری، مأموریت‌های مشکوک در سرزمین‌های مقدس، حسن السیدالصدر قائلان ساختمان سازمان حج و زیارت، عادلین سیف‌اللهی، ارزیابی آماری طرح فرآیند در چهار سال متوالی، دو کتاب درباره حجاب‌الواجب، حسین کمالی، سفرنامه فراموشی، سیداحمد حسینی، سفرنامه تعلق‌الحرمین، متن ترکی آرزو، سرفراز نای، امرتجم، واقع به کوشش، رسول جعفریان، تصرف سجدهالحرام در سال ۱۳۹۹، محمدعلی فیض.

**دو فصلنامه «میقات الحج»** مقالب دو فصلنامه «میقات الحج» از فصلنامه میقات حج، تغارت دارد و معمولاً سعی می‌شود از محققان و پژوهشگران عرب زبان در نگارش و عرضه مقالات آن استفاده شود. این نشریه از سال ۱۳۷۲ با مدیرمسئولی محمد مهدی ری‌زهری آغاز به کار کرد و تاکنون دهها مقاله در زمینه حج و مسائل مربوط به آن به زبان عربی منتشر ساخته است. مجله میقات الحج، علاوه بر توزیع در ایران در برخی کشورهای عربی نیز توزیع می‌شود و از استقبال خوبی نیز برخوردار بوده است. بیست و دومین شماره میقات الحج هفته آینده منتشر می‌شود. در این نشریه زهرانی مطالب قابل توجهی از آیات من لایبر میقات و لا ما یجانبه، آیت‌الله الشیخ جعفر السبعتی، قضات من امر الحج، آیت‌الله الشیخ جواد علی، من آیات الحج، محمد سلیمان، فقه التقلیل ۳۷، جلد سیدحکیم، الحسن التیامی، محسن الالادی، الحج فی الابد العمیق، افروزه بحریدی، سراج مع مسائل الرلی الفقهی، الحاج و من هم الحاج؟ الدكتور علام علی افروزه شخصیات من الحرمین الشریفین (۸) خزیمه من ناس، حسن الحاج، اشهر الحج، السید عیسیٰ الموسوی، الداعیه الامریکی، ماکرم ایکس... آدم بنیاد، مستدرک معجم مناسک فی الحج و الزیاره، (۸۹)



شماره ۲۱۷  
مخترده ۱۳۹۴  
چگونه می‌بینید؟  
روشن می‌بینم.

# کتاب حج؛ گزارشی یک دهه



۶۶۷ عنوان کتاب با موضوع حج و زیارت از ابتدای سال ۱۳۷۳ تا ۱۵ آذرماه ۱۳۸۳ در چاپ رسیده است که ۲۹ عنوان آن ترجمه و ملحق تألیف بوده است.

در این دوره ده ساله بیشترین تعداد کتاب چاپ شده در این حوزه ۱۱۳ عنوان کتاب در سال ۸۱ بوده، همچنین کمترین تعداد کتاب چاپ شده ۱۶ عنوان کتاب در سال ۷۳ بوده است.

در این بین کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» چاپ شده در سال ۷۵ با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «امقیات تا میعاد (ادب المعارف حج)» چاپ شده در سال ۷۶ با ۹۸۰ صفحه بیشترین تعداد صفحه را داشته است.

کتاب الحج فی اثبات التحیرین القطر و الجمعه و خلاصه رساله دوره الاصداف قوت الجمعه چاپ شده در سال ۷۲ با ۲۵۰ روال کمترین قیمت و کتاب «التهدیب فی مناسک العمرة و الحج» چاپ شده در سال ۸۱ با ۶۰۰۰۰ روال بیشترین قیمت را در بین کتاب ها داشته اند و کمترین شمارگان با ۲۰۰ نسخه متعلق به دو کتاب الحج الابراهیمی و مسیره البراه من المشرکین چاپ شده در سال ۷۴ کتاب «مناسک حج» چاپ شده در سال ۷۵ است و بیشترین شمارگان با ۹۲۰۰۰ نسخه متعلق به کتاب اعمال و آداب حج چاپ شده در سال ۸۱ است.

متعلق به کتاب «مناسک حج» می باشد. در این سال کتاب «مناسک حج» با ۲۰۰ نسخه کمترین شمارگان و کتاب «الحج، فضائله، آداب، احکامه» با ۵۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان را داشته است.

در سال ۷۶ بیشترین تعداد صفحه متعلق به کتاب «امقیات تا میعاد (ادب المعارف حج)» با ۹۸۰ صفحه و کمترین تعداد صفحه متعلق به کتاب «مناسک حج و احکام عمره» مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی آقای سیدسیف مدنی تبریزی با ۳۲ صفحه است.

و اما کمترین بها ۱۰۰۰ روال متعلق به کتاب «آداب سفر حج» و بیشترین بها ۲۵۰۰۰ روال متعلق به کتاب «امقیات تا میعاد (ادب المعارف حج)» است.

در این سال دو کتاب «ادعیه و آداب حرمین» و «عمرة» با ۱۰۰۰۰ نسخه شمارگان بیشترین و دو کتاب «مناسک مصور حج» و «پرتوی از اسرار حج» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان را دارا هستند.

در سال ۷۷ کتاب «خلاصه مناسک حج و عمرة مفردة و مناجات های مناسب طواف و سعی» با ۲۰۰ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «صهای حج» با ۶۲۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا می باشد. در همین سال کتاب «صهای حج» با ۲۰۰۰۰ روال بیشترین بها و دو کتاب «آداب سفر حج» و «خلاصه مناسک حج و عمرة مفردة و مناجات های مناسب طواف و سعی» با ۱۰۰۰۰ روال کمترین بها را دارند. کتاب «مناسک حج» با ۱۵۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان و کتاب «مناسک حج، فتاوی مرجع عالیقدر، حضرت مستطاب آیت الله العظمی سیدمحمد صادق حسینی روحانی» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان را دارند.

در سال ۷۸ کتاب «مناسک حج و عمرة مفردة و مناجات های مناسب طواف و سعی» با ۲۰۰ صفحه کمترین تعداد صفحه متعلق به کتاب «اعمال و مناسک حج» با ۶۸۸ صفحه است.

کتاب «معاد یا ابراهیم» با ۲۱۰۰۰ روال بیشترین بها و کتاب «آداب سفر حج» با ۱۰۰۰۰ روال کمترین بها را در این سال دارند. در این سال کمترین شمارگان متعلق به کتاب های «فلسفه مناسک الحج و دلیل الحجاج فی القرافض و السنن»؛ «آموزش مناسک حج و الاثلاث رسائل فی الحج و العمرة» با ۱۰۰۰ نسخه است و بیشترین شمارگان متعلق به کتاب «مناسک حج» با ۳۰۰۰۰ نسخه می باشد.

در سال ۷۹ کمترین تعداد صفحه ۶۶ صفحه و بیشترین تعداد ۶۶۶ صفحه است که کمترین متعلق به کتاب «آداب سفر حج» و «گزیده مناسک حج» بر اساس فتاوی حضرت امام با حواشی مراجع عظام و بیشترین تعداد صفحه متعلق به کتاب «مناسک حج» است.

اما در همین سال کتاب «آداب سفر حج» با ۱۵۰۰۰ روال کم بهاترین و کتاب «تحلیلی بر مناسک حج» با ۲۰۰۰۰ روال پرهزینه ترین کتاب این حوزه بوده است و کتاب های «مناسک مختصر حج»؛ «در طوف دل»؛ «مناسک مصور حج» و «مناسک مصور عمرة مفردة» با ۲۰۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان و کتاب های «رساله توضیح مناسک حج و عمرة به همراه اعمال و مستحبات مکة مکرمه و مدینه منوره» و «مناسک الحج و العمرة» با ۱۰۰۰ نسخه بیشترین شمارگان را دارا است.

سال ۸۰ کتاب «سفر حج و عید قربان» با ۲۰ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب های «مناسک حج» و «معاد یا ابراهیم» با ۶۰۰ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

در سال ۷۳ کمترین تعداد صفحه ۱۰۷ صفحه متعلق به کتاب «فضله و ارای از سفر به حج» سفر سبزه و بیشترین تعداد صفحه ۲۸۶ صفحه متعلق به کتاب «مناسک الحج و عمرة» مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید است. بیشترین بها در این سال ۳۳۵۰ روال متعلق به کتاب «مناسک الحج و عمرة» مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید است و کتاب های «مناسک الحج (به زبان عربی)»؛ «مناسک حج و احکام عمره» با ۵۰۰ روال کمترین بها را دارد.

اما در همین سال کتاب «مناسک الحج» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان و کتاب «ارغمانی مصور حجاج و مناسک حج» با ۵۰۰ نسخه بیشترین شمارگان را دارا است.

در سال ۷۴ کتاب «الحج الابراهیمی و مسیره البراه من المشرکین» با ۳۲ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «دلیل المناسک» با ۵۳۳ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارد و کتاب «الحج فی اثبات التحیرین القطر و الجمعه و خلاصه رساله دوره الاصداف قوت الجمعه» با ۲۵۰ روال کمترین بها را دارد و بیشترین بها متعلق به کتاب «دلیل المناسک» با قیمت ۷۰۰۰ روال است.

در همین سال کتاب «الحج الابراهیمی و مسیره البره من المشرکین» با ۳۲ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «دلیل المناسک» با ۵۳۳ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارد و کتاب «الحج فی اثبات التحیرین القطر و الجمعه و خلاصه رساله دوره الاصداف قوت الجمعه» با ۲۵۰ روال کمترین بها را دارد و بیشترین بها متعلق به کتاب «دلیل المناسک» با قیمت ۷۰۰۰ روال است.

در سال ۷۵ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۷۳ کمترین تعداد صفحه ۱۰۷ صفحه متعلق به کتاب «فضله و ارای از سفر به حج» سفر سبزه و بیشترین تعداد صفحه ۲۸۶ صفحه متعلق به کتاب «مناسک الحج و عمرة» مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید است. بیشترین بها در این سال ۳۳۵۰ روال متعلق به کتاب «مناسک الحج و عمرة» مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید است و کتاب های «مناسک الحج (به زبان عربی)»؛ «مناسک حج و احکام عمره» با ۵۰۰ روال کمترین بها را دارد.

اما در همین سال کتاب «مناسک الحج» با ۱۰۰۰ نسخه کمترین شمارگان و کتاب «ارغمانی مصور حجاج و مناسک حج» با ۵۰۰ نسخه بیشترین شمارگان را دارا است.

در سال ۷۴ کتاب «الحج الابراهیمی و مسیره البراه من المشرکین» با ۳۲ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «دلیل المناسک» با ۵۳۳ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارد و کتاب «الحج فی اثبات التحیرین القطر و الجمعه و خلاصه رساله دوره الاصداف قوت الجمعه» با ۲۵۰ روال کمترین بها را دارد و بیشترین بها متعلق به کتاب «دلیل المناسک» با قیمت ۷۰۰۰ روال است.

در همین سال کتاب «الحج الابراهیمی و مسیره البره من المشرکین» با ۳۲ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «دلیل المناسک» با ۵۳۳ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارد و کتاب «الحج فی اثبات التحیرین القطر و الجمعه و خلاصه رساله دوره الاصداف قوت الجمعه» با ۲۵۰ روال کمترین بها را دارد و بیشترین بها متعلق به کتاب «دلیل المناسک» با قیمت ۷۰۰۰ روال است.

در سال ۷۵ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۷۶ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۷۷ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۷۸ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۷۹ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۸۰ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۸۱ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که

در سال ۸۲ کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» با ۱۶ صفحه کمترین تعداد صفحه و کتاب «مسائل الالهام الی تفتیح شرایع الاسلام» با ۵۵۲ صفحه بیشترین تعداد صفحه را دارا است.

۵۰۰ روال کمترین بها برای کتاب در این سال است که متعلق به کتاب «اسرار الحج فی حواری بین الامام زین العابدین (ع) و الشلیبی» است و ۲۵۰۰۰ روال بیشترین بها برای کتاب در این سال است که



شماره ۲  
مکتبته دی ۱۳۸۳

شماره ۲  
مکتبته دی ۱۳۸۳

## زمینه‌های تدوین دایرةالمعارف حج آماده است

**گفت‌وگو با سیدعلی قاضی‌عسکر، نویسنده و معاون آموزشی پژوهشی بعثه مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت**



در بخش **کتاب‌هایی که در حوزه مساجل در سال‌های اخیر منتشر شده‌اند** صحبت از اسلام و المسلمین سیدعلی قاضی‌عسکر نامی آشنا و شناخته شده است. وی تاکنون بیش از ده عنوان کتاب مرتبط با موضوع حج تألیف کرده است. همچنین قاضی‌عسکر دبیرمسئولی فصلنامه «میقات الحج» و «رهیسی الصحیری» و فصلنامه «عربی زبان «میقات الحج» را نیز عهده‌دار است.

سنت اجرائی وی معاون امور آموزشی پژوهشی بعثه مقام

معظم رهبری در سازمان حج و زیارت و ریاست هیأت مدیره مؤسسه فرهنگی هنری مشعر است.

با وی درباره مسؤلیت‌های اجرائی و تألیفاتش گفت‌وگویی انجام دادیم که با هم می‌خوانیم

**آقای قاضی عسکر در ابتدا مقداری از سال‌های اولیه فعالیتتان در سازمان حج و زیارت برپیمان بگوئید.**
**فعالیت‌بنده به عنوان معاونت آموزشی پژوهشی بعثه مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت به سال ۱۳۷۰ برمی‌گردد سال ۷۰ اولین سالی بود که آقای ری‌شهری به عنوان نمایندگی ولی‌فقیه در این سازمان تعیین شده بود. هم از همان زمان به این سمت منصوب شدم و دقیقاً از همان وقت کارم را شروع کردم. البته پیش از آن هم مسؤولیتی در زمینه امور روحانیون و مسائل فرهنگی بعثه داشته‌ام که در زمان حضرت امام(ره) یعنی از سال ۱۳۶۳ به بعد به حج مشرف می‌شدیم و هم‌اکنون‌گی‌های لازم‌بامایبود و عمدتاً در موسم حج فعالیت‌های مربوط به روحانیون و همچنین فعالیت‌های فرهنگی را دنبال می‌کردیم. ولی از سال ۱۳۷۰ به این طرف وقتی سمت نمایندگی ولی‌فقیه به عهده آقای ری‌شهری گذاشته شد ما برنام‌ه را به این شکل آغاز کردیم.**

**شما برای شروع کار در بخش معاونت آموزشی پژوهشی بعثه چه اقداماتی را در ابتدا در دستور کارهایتان قرار دادید؟**

در وهله اول سعی کردیم نیازهای مخاطبان این حوزه خاص را شناسایی و مبین کنیم. چون مخاطبان ما نیازهای متفاوتی دارند.بخشی از این مخاطبان زائران هستند که یک نوع نیاز دارند.بخش دوم کارگزاران حج هستند که هم از روحانیون و مبین کاروان‌ها و همچنین مدیران و عوامل خدماتی کاروان‌ها هستند. این گروه به عنوان کارگزاران حج، کسانی هستند که مسؤلیت‌های اداری حج را به عهده دارند. هر کدام از این بخش‌های‌نیازهای خاص خود را داشتند که ما براساس آن نیازها و برطبق نیازسنجی که انجام دادیم کارمان را آغاز کردیم. **مجموع مخاطبان شما را همین بخش‌های یادشده تشکیل می‌دهند یا گروههای دیگری هم در ادامه جزو مخاطبان شما محسوب می‌شوند؟**

اینهایی که اشاره کردم غالب مخاطبان ما در داخل کشور هستند. ما یک سلسله مخاطبیم هم در خارج از کشور داریم که شیعه هستند و طبیعتاً منظرند این آنها هم برنامه‌هایی داشته باشیم که سعی کرده‌ایم در زمینه‌های مختلف مثل: بعثت مناسک و همچنین معرفی اماکن به زبان‌های گوناگون کتاب‌هایی را

منتشر کنیم که خوشبختانه امروز ما کتاب‌های مناسک را به زبان‌های انگلیسی، فارسی، عربی، اردو، ترکی استانبولی و آذری تهیه کرده‌ایم و در اختیار این عده از علاقه‌مندان قرار داده‌ایم. هم مناسک حج و هم مناسک عمره و تنوع در کار هم به شکلی است. حتی اگر کودکی بخواهد مناسک حج را یاد بگیرد کتاب‌هایی متناسب با روحیه سنی این نشر تهیه شده است. ما کتاب به شکل داستانی برای کودکان تهیه کرده‌ایم که مناسک حج را به صورت تصویری در اختیار آنها قرار می‌دهد. این محصولات را آماده کردیم تا پرسد به مناسک سیزده حاشیه‌ای که حواشی مراجع معظم در آن آمده و یک جا کل اختلاف نظرهایی را که در مسائل فقهی حج وجود دارد ذکر شده است. **در نیازسنجی‌هایی که انجام دادید مخاطبان شما بیشتر به چه نوع نیازهایی اشاره داشته‌اند و شما تا چه اندازه در تأمین این نیازها تلاش کرده‌اید؟**

نیازهای مخاطبان ما در بخش‌های مختلفی خلاصه می‌شد. و همچنین در حال حاضر نیز این نیازهای مختلف ادامه دارد. البته ما سعی کردیم در هر بخش از ذرف این نیازها تلاش‌های لازم را به کار بگیریم. بخشی از این نیازها به مسأله تاریخ اسلام مربوط بود که ما در این زمینه کتاب‌های مفید و خوبی را منتشر کردیم. نیاز دیگر مخاطبان ما مسأله اماکن و معرفی این مکان‌ها بود که بیشتر هم امکان مکه و مدینه مدنظر بود. در این زمینه چندین کتاب ضروری و به صورت مختصر چاپ کردیم که در آنها اماکن مکه و مدینه در حدرفق نیازهای مخاطبان ما معرفی شده‌اند. این بخش از تولیدات ما آثار ارزشمندی هستند که مسافران و پژوهشگران نیز می‌توانند از آنها استفاده کنند. البته بیشتر زائران مدنظر ما بوده‌اند که این آثار را در اختیارشان قرار می‌دهیم.

**کدامیک از بخش‌های تولیدی شما در عرصه کتاب بیش از سایر بخش‌ها مورد توجه مخاطبان قرار گرفته است؟**

بخشی که به مسأله اسرار و معارف حج مربوط است. پیش از سایر بخش‌ها مورد توجه مخاطبان بوده. مردم به این بخش اشتیاق بیش از حدی نشان دادند. ما هم سعی کردیم پیش از ده عنوان کتاب در این حوزه منتشر کنیم که بسیاری از کتاب‌ها چندین بار تجدید چاپ شده و در حال حاضر هم جزو آثار پر مخاطب نشر مشعر محسوب می‌شوند. مثلاً بیحٔ آداب سفر را داشتیم. آداب معاشرت یعنی اخلاق و آداب که در این زمینه‌ها هم در مجموع کتاب‌های ارزشمندی را به چاپ سپرده‌ایم.

**در زمینه بحث ادویه چه کارهایی را انجام دادید؟**

مسأله ادویه و زیارت هم یکی از محورهای کاری ما در نشر مشعر بوده که از همان ابتدا مخاطبان بی‌شماری داشته و در حال حاضر نیز بیشترین شمارگان کتاب‌های ما به این نوع کتاب‌ها اختصاص می‌یابد.

ما در قیل یک کتاب ادویه جامع نداشتیم که خوشبختانه امروز به صورت متنوع در قطع‌های مختلف و با سلاخی مختلف به صورت مختصر و مفصل تهیه شده است. هم بدون ترجمه و هم با ترجمه. هم برای عرب‌زبان‌ها و هم برای ایرانی‌ها و سعی کردیم نیاز آنها را در این زمینه بر طرف کنیم.

**در حوزه سفرنامه‌های حج تا به حال چه اقداماتی انجام داده‌اید؟**
سفرنامه‌های حج هم یکی از بخش‌های فعال در نشر مشعر بوده است. تعداد قابل توجهی از مخاطبان به این نوع سفرنامه‌ها علاقه‌مند هستند. ما تلاش کردیم سفرنامه‌های قدیمی را احیا کنیم و به چاپ بسپاریم مثل: سفرنامه حسام‌السلطنه، سفرنامه حاج علیخان اعتماد السلطنه، سفرنامه مرحوم میرزا داود وزیر و عقایف و با سفرنامه مرحوم هدایتی و سفرنامه مرحوم آیت‌الله طالقانی و امثال اینها چاپ شده و بعضی هم که جدید هست و حاوی نکات قابل توجهی می‌باشد در دستور کار ما قرار می‌گیرد.

**بخش‌های جانبی متناسب با موضوع حج هم وجود داشته که مورد توجه شما در حوزه نشر کتاب‌های با موضوعیت کلی حج باشد؟**

در یک تقسیم‌بندی کلی بخش‌های متنوعی را می‌بینیم که به نوعی به موضوع حج مرتبط هستند. از جمله بخش حج

در ادب بود که ما در حال حاضر چهار عنوان کتاب در این زمینه چاپ کردیم. حج در آینه شعر فارسی، حج در ادب فارسی و همچنین کلیلی از اشعار حج. خوشبختانه در این زمینه هم توانستیم تا حدودی نیازهای زائران مشعر را برآورده کنیم. یک بخش هم با عنوان آموزش زبان عربی در دستور کار ما قرار داشت که در این زمینه کتابی به نام «العربیة المعاصرة چاپ کردیم. تعدادی کتاب محارره‌ای هم در این زمینه کار کردیم که آنها نیز مورد توجه مخاطبان قرار گرفت. در همین بخش تولیدات نوار هم داشتیم که موفق بوده است. کار دیگری که صورت گرفته جمع آوری روایات در زمینه حج بوده. بعضی در تفسیر آیات قرآن و بعضی مربوط به حج ائمه و انبیا و بعضی‌ها هم به طوطر کلی پیرامون حج بوده که اینها به صورت یک مجموعه عرضه شده. همچنین پیام‌های حضرت امام(ره) و مقام معظم رهبری هم در دو جلد نفیس و زیبا چاپ شده که حاوی نکات خیلی مهمی است.

**در مورد کارهای پژوهشی و تحقیقاتی که جنبه‌های بنیادی آنها پررنگ‌تر باشد تا به حال چه نوع اقداماتی انجام دادید. بیشتر نظرم و تئوری‌های اثباتی است که توسط محققان و پژوهشگران و متفکران دینی صورت می‌گیرد.**

کارهای قابل توجه مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در این زمینه به مسائل مربوط می‌شود که در زمینه اعتقادات اختلافاتی با وهابیت داریده. در این زمینه شاید نزدیک به نود اثر منتشر کرده‌ایم. که معرفی شیعه و آثار شیعه و همچنین پاسخگویی به شبهات وهابیان است. فکر می‌کنم مجموعه جالب و مفیدی باشد.

**مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در زمینه انتشار نشریات هم فعالیت‌هایی داشته؟**

بله در حوزه انتشار نشریات در کار بسیار ارزشمند صورت گرفته و الان هم در حال انجام است. یکی فصلنامه میقات حج است که چهل و نهمین شماره آن در حال حاضر زیر چاپ است و خوشبختانه از زمان شروع تا به حال هیچ‌گونه تاخیری نداشته. یعنی تصور بفرمایید یک چیزی حدود ده هزار صفحه در این فصلنامه پژوهشی تحقیقاتی درباره مسائل حج کارهای پژوهشی تحقیقاتی صورت گرفته که تماماً حج به مسائل مرتبط با حج بوده است.

علاوه بر این دو فصلنامه‌ای داریم به نام میقات الحج که به زبان عربی منتشر می‌شود در حال حاضر بیست و دومین شماره آن زیر چاپ است. اگر این راه‌هم به آن اضافه کنیم چیزی حدود نوزده هزار صفحه کارهای پژوهشی و مقالات تحقیقی پژوهشی ارائه داده‌ایم که در تاریخ ایران در زمینه حج بی‌سابقه است. ما در ایران تا به حال به این گسترده‌گی کارهای



تحقیقاتی پژوهشی در مورد مسائل حج انجام داده بودیم و بعضی از این پروژه‌های تحقیقاتی ما بسیار کارساز بوده است، خوب‌فصلنامه ما پیش افتادیم، در خود کشور عربستان مجله‌ای به این شکل و به این گسترده‌گی ناه حال وجود نداشته که البته اخیراًمجله‌ای در کشور عربستان منتشر می‌شود به نام الحج، که سعی می‌کند پیشتر به مسائل حج گرایش داشته باشد.بالند ناگفته نماند که آنها هم کارهای خوبی در این زمینه انجام داده‌اند ولی به این شکلی که ما عرضه کرده‌ایم نبوده است.

نشرشعر در زمینه معرفي اماکن میریکه در شهرهای مکه و مدینه تا به حال چه خدماتی را انجام داده است؟

ما در این زمینه اطلاعاتی تهیه کردیم که مربوط به اماکن مکه و مدینه است و نقشه این دو شهر را برای زائران نشان می‌دهد. این اطلس به شکل بسیار زیبایی چاپ شده است. همچنین کارهایی هم در زمینه تهیه هیه نوار کاست، سی‌دی، نوار ویدئویی و پوستر، عکس، اسلاید و انالته‌صورت گرفته که ما سعی می‌کنیم این محصولات را هم در کنار عرضه آثار مکتوبی چون کتاب عرضه کنیم. همچنین اقدام کمک آموزشی هم در مؤسسه تهیه شده به عنوان مثال ماکنی تهیه شده که در جلسات آموزشی گذاشته می‌شود تا براساس آن آموزش ببینند. به هر حال همین محدوده کارها را در این زمینه‌ها انجام داده‌ایم.

در بخش انتشارات، ارتباط شما با مؤلفان به چه صورتی است آیا اغلب آنها به سراغ شما می‌آیند یا گاهی هم شما به سراغ آنها می‌روید؟

ما سعی کردیم معمولاً خودمان هم به سراغ مؤلفان برویم. یک مرکز تحقیقی در شهر قم به نام مرکز تحقیقات حج زاینده در سال ۷۱ پایه‌گذاری و راه‌اندازی کردم که الان که در آنجا نزدیک به ده هزار عنوان کتاب تخصصی در زمینه حج و مسائل مربوط به آن جمع‌آوری کرده‌ایم و نیز محل مراجع پژوهشگران و محققان است ما به سراغ محققان می‌رویم تا آنها ما را برای کتابت این اشفاقت افزاده و آنها آثارشان را در این مرکز به چاپ سپرده‌اند. البته جمع پژوهشگران و محققان در سطح کشور حضور دارند که ما سعی کردیم هر جا پژوهشگری در زمینه حج کار پژوهشی دارد برای انتشار آن کمک کنیم. البته همین‌جا از طریق این نشریه اعلام می‌کنم کسانی که به هر نوعی چه کارهای فنی و چه کارهای هنری و تصویری در زمینه حج دارند و یا اطلاعاتی در این زمینه دارند خوشحال می‌شویم با ما تماس بگیرند و آثارشان را به ما منتقل کنند.

جناب آقای قاضی مسکرم در مدتی که جنابایلی سمت‌های اجرایی در حوزه نشر را داشته‌ید، مهمانان، کارهای تألیفی را در این حوزه هم پیشگویی می‌کردید اگر ممکن است در این باره هم توضیحاتی بدهید.

من سعی کردم در راستای اهداف خودمان در زمینه حج و زیارت، و بعضی نیازها را خودم دنبال کنم. منتها شاید اگر بخوایم برگردیم به اولین ازم که منتشر شده به دلیل اینکه من عضویت شورای سیاست‌گذاری الهه جامعه را دارم اولین ازم با عنوان نماز جمعه در آن سال‌ها منتشر شده که مرتبط با موضوع نماز جمعه بود. البته توسط نهاد شورای چون آنجا من هم عضو شورای سیاست‌گذاری بودم و هم مسؤول امور هنری. لذا این اثر در همان‌جا به چاپ رسید فکر می‌کنم در سال ۶۴ بود. ولی در دوره‌ای که فعالیت‌های مربوط به مسائل حج را شروع کردم ابتدا کتاب «آداب سفر حج را منتشر کردم که به صورت مکتوب حضور بود که بعداً آن را توسط دادم و به طور مفصل‌تر اخیراً منتشر شده است. اثر بعدی که از من در حوزه مسائل حج منتشر شده، بخشی مربوط به احیای سفرنامه‌های قدیمی است که اغلب سفرنامه‌های قبلی ترجمه‌ی بوده‌اند. از جمله داستان بار بارنگان» بود.

دیگری سفرنامه حاج علیخان افشادالسلطنه بود. سومین سفرنامه مربوط به میرزا آق‌وزیر و طباطبائی بود. یک مجموعه سفرنامه هم هست به نام احادیث قافله‌ها» و در مجموع بعضی از اینها تاکنون چند چاپ بی‌پایه خودم است. داستان بار بارنگان چندین بار در سال‌های اخیر تجدیدچاپ شده است. آداب سفر حج هم چرخه آثار پرمخاطب بوده که چندین بار تجدیدچاپ شده. کتاب دیگری دارم به نام اصبح در اندیشه اسلام» که آن هم چندین بار تجدیدچاپ شده و در اختیار زائران قرار گرفته است. کار جدیدی هم دارم به نام حج و حرمین شریفین در تفسیر نمونه که مجموعه تفسیر نمونه را بنده دیده‌ام و آیات مربوط به حج و حرمین شریفین را استخراج کرده‌ام که آن هم نیز چاپ شده. منتخب احادیث حج و منتخب احادیث عمره» عناوین دو کتاب بعدی من هستند که فکر می‌کنم در مجموع به ۱۲ عنوان برسد.

در حال حاضر چه آثاری را زیر چاپ و یا در دست تألیف

دارید؟

یک کار گسترده‌ای دارم که کار تحقیقاتی است در زمینه بعضی رویدادهای به وقوع پیوسته و اتفاقی که در مکه و مدینه روی داده. مثل قضیه میرزا ابوطالب بزوی که در سفا و مروه شهیدش کردند؛ در مروه گردش را زنده به دلیل اینکه او را منتهم کردند که به کعبه اهانت کرده من تحقیق کردم و یک دروغ بزرگ بود. با توجه به اسنادی که در وزارت امور خارجه بود کاری کردم که به حمدالله نشان دادیم او یک شهید مظلوم است که در آنجا به شهادت رسید. همچنین رابع به سفر حج مرحوم آیت‌الله کاشانی کار کرده‌ام که جهت تکمیل آن به تعدادی از کسانی که هم سفرایشان بوده‌اند مراجعه شده همچنین اسنادی که در وزارت خارجه وجود داشته این کارها در حال انجام است که امیدوارم هر چه زودتر به سر انجام برسد. چون وقت زیادی روی آنها گذاشته‌ام. با توجه به اینکه جنابایلی در کنار کارهای اجرایی دستی هم در تألیف آثار مکتوب دارید وضعیت موجود در این حوزه‌ها را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

اساساً من کتب حرکتی که ما انجام دادیم حرکت بسیار مهمی بود. از این جهت که ما توانستیم هم تحقیق میدانی داشته باشیم و هم از منابع اولیه استفاده کنیم. وقتی این دو با هم تلفیق شود نتیجه‌اش این است که اطلاعات درست به مردم منتقل می‌شود؛ در گذشته اطلاعات مردم ناقص بود. به عنوان مثال تصور می‌کردند قبرستان ابوطالب همان شعب ابوطالب است؛ سال‌ها همین اشتباه وجود داشت که ما توانستیم این اشتباه را اصلاح کنیم و بفهمانیم که شعب در جای دیگری است. با تلاقیت الاحزان در بیرون بقیع جایی بود که از آن‌ام می‌رفتند و آنجا می‌نشستند و عزاداری می‌کردند



**در حال حاضر داریم برای تدوین دایرةالمعارف حج پرتنامه ریزی می‌کنیم. البته تعدادی از مدخل‌های آن استخراج شده و تعدادی از تیروهای عمل‌کننده بیرونی آن نیز شناسایی شده‌اند**

و بعداً معلوم شد آن تصور اشتباه است و بیبت الاحزان کنار قبور آنمه در بقیع واقع شده در پیرامون شعب ابوطالب و از این قبیل.

**فکر می‌کنید مجموع فعالیت‌های شما و همکارانتان در مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در حوزه انتشار آثار مکتوب و گاه صوتی و تصویری چوبیگی متقاضیان در این زمینه باشد؟**

به نظرم بخش عمده‌ای از نیازها را این فعالیت‌ها پاسخ می‌دهد ولی قطعاً برای تمامی جوانب قضیه پاسخگو نیست. آن اوایل که ما کار را شروع کردیم فکر می‌کردیم با انتشار ۱۰۰ الی ۲۰۰ عنوان کتاب قادر به پاسخگویی به مجموع مخاطبان در این زمینه خواهیم بود. بعد که کار را شروع کردیم دیدیم دایره کار خیلی زیاد است. هر چند هر هم که کار کنیم باز هم جای کار وجود دارد.

به عنوان نمونه در حال حاضر داریم برای تدوین دایرةالمعارف حج برنامه ریزی می‌کنیم. البته تعدادی از مدخل‌های آن استخراج شده و تعدادی از تیروهای عمل‌کننده بیرونی آن نیز شناسایی شده‌اند که سال آینده ان شاءالله در برنامه‌های کاری قرار خواهد گرفت. یا در مورد اماکن هم کارهای انجام شده هنوز بسیار وجود دارد. در حال حاضر حج به روایت تصویر در دستور کار است و امیدواریم در سال آینده آلبوم‌های تصویری نفیس حج را منتشر کنیم.

**پراورده شما از معادها مخاطباتان در سال چند نفر است؟**

چیزی حدود شصتصد هزار نفر البته تعداد زائران عمره که اگر آمار صدها زرفری زائران حج جمع آن راهم به این جمع اضافه کنیم در سال حدود هفتصد هزار نفر زائر مخاطبان اصلی ما را تشکیل می‌دهند. ما بیش از نیم میلیون نفر مخاطب داریم. این مورد به نظرم می‌تواند باعث انگیزه در مؤلفان نیز باشد.

## کتاب

### افشای یک توطئه



چندی پیش کتابی با عنوان اهل بیت از خود دفاع می‌کنند؛ در کشور عربستان منتشر شد که مورد مخالفت محققان کتبی قرار گرفت. بر اساس این موضوع علی آل‌محسن کتبی تحت عنوان افشای یک توطئه نوشته است که پاسخی به کتاب اهل بیت از خود دفاع می‌کنند است. محصلها آئین این کتاب را ترجمه کرده و نشر مشعر در آبان‌ماه ۸۳ چاپ اول آن را با شمارگان ۳۰۰۰ نسخه و با قیمت ۱۵۰۰ تومان روانه بازار کتاب کرده است. در افشای یک توطئه پاسخ‌های مستألفی به نویسنده کتاب اهل بیت از خود دفاع می‌کنند داده شده است. علی آل محسن در بخشی از مقدمه این کتاب می‌نویسد: «من هنگامی که در این کتاب درنگ کردم آن را کتابی پریشان و آشفته‌باقیم که سوارا بر پاسخ نیست و شنیدگی هیچگونه عناینی را انداز ما چون دیدم مخالفان شعبه این کتاب با به‌شمار می‌آورند و…»

### حج در اندیشه اسلامی

«حج در اندیشه اسلامی» عنوان کتابی از سیدعلی قاضی عسکر است که به مسائلی پیرامون حج در اندیشه اسلامی می‌پردازد. قاضی مسکرم در بخشی از مقدمه این کتاب می‌نویسد: «مجموعه حاضر که پیشتر به صورت چند مقاله در فصلنامه مفاتح حج به چاپ رسیده تا حدودی مالک این طریق را از احساناست. گرچه دوست داشتم آنها را بازنگری کرده، مطالبی بر آن بیفزایم لیکن به دلیل کثرت مشاغل این امکان فراهم نمی‌آمد. امید است در فرصتی دیگر این توفیق رفیق گردد.»

این کتاب ۳۶ صفحه‌ای با کیفیت مناسب در دسترس مخاطبان کتاب‌های ویژه با موضوع حج قرار گرفته است.

نشر مشعر در تهران شمارگان ۱۰۰۰۰ نسخه‌ای این کتاب را با قیمت ۱۲۰۰ تومان به مخاطبان آن عرضه کرده است.



کتاب اول از مجموعه گفتارهای مذاهب اسلامی» اخیراً توسط نشر مشعر تهران به چاپ رسیده است. این کتاب در هشت بخش با عناوین: «گفتنه اقرب» ، «گفتنان امامت و خلافت»، «ویژگی‌های امام»، «اهل بیت محل تلاقی است»، «گفتنان اشاعتیست» ، «گفتنان مهدویت»، «گفتنان عدالت صحابه» و «تخریب تألیفیری قرآن» توسط دکتر محمدعلی فحلمی به نگارش درآمده.

در بخشی از مقدمه این کتاب آمده است: «از نشانه‌های نیکبختی هر قوم و ملتی است که با نگاه به گذشته تاریخی خود، علی و عوامل پهلوزی و کمال و شکست و انحطاط را شناسایی کرده، جرأت نقد آن یافته و از این نگاهزد پندگاه و پندگاه عبرت‌های لازم را برای تدایم حیات خود برگزید.»

مجموعه گفتنان‌های مذاهب اسلامی» در چاپ اول خود در تابستان ۸۳ در ۳۶۰ صفحه با قیمت ۷۸۰۰ تومان و با شمارگان ۲۰۰۰ نسخه، عرضه شده است.

### کعبه و جامه آن از آغاز تاکنون

کتاب تحقیقی پژوهشی کعبه و جامه آن از آغاز تاکنون، عنان عبدی‌زین کتاب منتشره توسط نشر مشعر است که اخیراً با شمارگان ۱۵۰۰ نسخه در ۲۸۳ صفحه و با قیمت ۱۵۰۰ تومان به چاپ رسیده است. جامه کعبه یا سبوزی از گذشته و تاکنون تحقیق مستندی است که در این حوزه خاص انتشار می‌یابد. مؤلف این کتاب دکتر محمدالذرق است که با ترجمه و تحقیق دکتر هادی انصاری به چاپ رسیده است گفتنی است دکتر محمدالذرق که از زائر مضران است گفتنی کسی است که به تحقیق ارزنده‌ای درباره «جامه کعبه و طول تاریخ» پرداخته. نویسنده همچنین تغییرات جامه کعبه و از زمان حضرت ابراهیم (تاکتیک) به رفته تغییر درآورده است. حوزه ساینده‌گی ولی قلیه در امور حج و زیارت این کتاب را توسط انتشارات مشعر روانه بازار کرده است.



شماره ۵  
مکنتشه دی ۲۳۷

**حبیب زاهدی**؛ مسؤول انتشارات **مشعر**؛

## کتاب‌های ادعیه و مناسک بالاترین مخاطبان را دارند

از دو سال پیش مسؤلیت انتشارات مشعر (وابسته به بنه مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت) به حبیب زاهدی واگذار شده است. وی چهارده سال در حوزه نشر سابقه فعالیت دارد و در حال حاضر یکی از بزرگترین مراکز انتشاراتی را اداره می‌کند. انتشار نزدیک به چهارصد عنوان کتاب با موضوع ویژه حج اهمیت این مرکز انتشاراتی را بیش از پیش یادآوری می‌کند. برای آشنایی بیشتر با چرخش کار این انتشاراتی به سراغ حبیب زاهدی رفته تا او در این زمینه (گردش کار) توضیحاتی داشته باشد. با هم این گفت‌وگو را می‌خوانیم.



و ما هم به عنوان یکی از ناشران بر کار بیشتر درگیر این قضیه بودیم ولی با این همه خوشبختانه در سال ۸۳ یعنی از ابتدای اسفال تا این لحظه ما در مجموع یک میلیون و دویست جلد کتاب تولید کرده‌ایم.

**از این مجموع چند عنوان کتاب چاپ اول بوده؟**

در بین کتاب‌های منتشره در سال جاری ۲۹ عنوان چاپ اول داشتیم که اگر میانگین حساب کنیم تقریباً هر ۹ روز یک کتاب جدید با موضوع حج در ایران داشته‌ایم که فکر می‌کنیم رقم قابل توجهی است. چنین رقمی برای مؤسسه فرهنگی هنری مشعر با توجه به حجم وسیعی از تولیدات یک کار خارق‌العاده است که تا این اندازه در رسیدن کتاب‌های تازه با این موضوع ویژه فعال است. **بخش توزیع کتاب‌های منتشره توسط نشر مشعر چه وضعیتی دارد؟**

کتاب‌های ما یک مقداری وضعیت انحصاری دارد، انحصاری نه به آن معنا که از آن تعریف داریم چون کتاب‌های ما را زائران مصرف می‌کنند. زائران توسط نمایندگانی که در سطح استان‌ها داریم کتاب‌های تولیدی ما را دریافت می‌کنند. (نمایندگانی که خود سازمان حج معرفی کرده است.) اینها کتاب‌ها را دریافت می‌کنند و در سطح استان‌ها کار توزیع آن را به عهده می‌گیرند. در سطح شهرستان‌ها هم مدیران کاروان‌ها کتاب‌ها را تحویل می‌گیرند و در جلسات آموزشی که با زائران دارند این کتاب‌ها و محصولات جانبی آنها را بین زائران توزیع می‌کنند.

**در چند استان نمایندگی دارید؟**

در استان‌های بزرگ کشورمان نمایندگان فعال داریم در استان‌های کوچک و شهرستان‌ها هم نمایندگان نیمه‌فعال حضور دارند که با ما تماس می‌گیرند و ما هم کتاب‌های مورد نیاز آنها را برایشان ارسال می‌کنیم البته این مراکز در سطح استان‌ها و شهرستان‌ها برای زائران مکان‌های شناخته شده‌ای هستند که هم زائران و هم مدیران کاروان‌ها این مراکز راه خوبی می‌شناسند. **بالاترین و پایین‌ترین میزان شمارگان کتاب‌های نشر مشعر چقدر است؟**

در بین کتاب‌هایی که نشر مشعر منتشر می‌کند بعضی از کتاب‌ها مخاطبان بیشتری دارند. به همین دلیل شمارگان کتاب‌ها نیز متفاوت است. بالاترین شمارگان چاپ کتاب در این مرکز به کتاب‌های ادعیه اختصاص دارد که جزو کتاب‌های پرشمارگان این نشریه محسوب می‌شوند.

اکثر این کتابها در هر چاپ با شمارگان چهل نسخه منتشر می‌شوند. کتاب‌های مناسک هم شمارگان‌های این چنینی دارند البته کتاب‌های عادی این مرکز با شمارگان ده هزار نسخه منتشر می‌شوند.

**کتاب‌های شمارگان بالای مشعر در سال تجدید چاپ هم می‌شوند؟**

بله، سال گذشته فقط دویست هزار نسخه کتاب ادعیه منتشر کردیم، آن هم از یک عنوان کتاب. در مورد سایر کتاب‌ها هم کم و بیش این قضیه اتفاق می‌افتد مثلاً کتاب مناسک معرور سال گذشته صد و پنجاه هزار نسخه منتشر شده و با مناسک بانوان هم با همین تعداد منتشر شده.

**بالاترین تعداد یک عنوان کتاب که در یک چاپ منتشر گردید کدام کتاب و با چه تعداد نسخه بوده است؟**

کتاب ادعیه را در یک چاپ تعداد پنجاه هزار نسخه منتشر کردیم.

**صورت می‌گیرد؟**

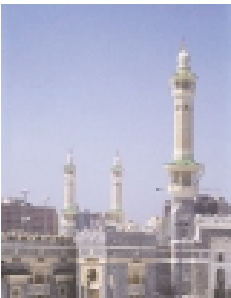
مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در واقع زیرنظر حوزه نمایندگی ولی فقیه در سازمان حج و زیارت فعالیت می‌کند. طبعاً در چنین وضعیتی مدیران توسط حوزه یادشده انتخاب می‌شوند و سیاستگذاری‌شان هم همگام با برنامه‌ها و سیاست‌های حج است.
کتاب‌ها و جزواتی را که زائران نیاز دارند در دستور کار قرار می‌گیرد و براساس همان برنامه‌ها تنظیم می‌کنند. بعداً به ما ابلاغ می‌کنند ما هم به عنوان ناشر آنها را به چاپ می‌سیاریم و در اختیار زائران قرار می‌دهیم.

**با گذشت بیش از یک دهه از آغاز فعالیت در این مرکز انتشاراتی در حال حاضر وضعیت تولید کتاب در این مرکز چه وضعیتی دارد؟**

شروع فعالیت‌های عهده این مرکز به چهار - پنج سال پیش برمی‌گردد که در این سال‌ها به نظرم به پختگی لازم رسیده چون اوج فعالیت‌های این مرکز به همین سال‌های ۸۲ و ۸۳ برمی‌گردد که تقریباً می‌شود گفت نقطه اوج فعالیت‌ها بوده است. فکر می‌کنم نقطه عطف را باید به این سال‌ها اختصاص دهیم با توجه به اینکه ما در سال ۸۳ ششصد هزار زائر بیت‌الله الحرام داشتیم که برای عمره مشرف شدند تقریباً می‌شود گفت که هشتاد درصد از این زائران‌ها اسفال از همین مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در کل استان‌ها توانستند از محصولات فرهنگی آن استفاده کنند که کتاب یکی و از اصلی‌ترین این اقلام است. چون جزوات آموزشی و محصولات صوتی و تصویری مانند نوارهای ویدئویی، کاست و سی‌دی‌های کامپیوتری در سال‌های اخیر بخش عظیمی از مخاطبان ما را به سوی خود جذب کرده‌اند. یعنی آنها از طریق این محصولات نیازهای خود در رابطه حج را تأمین می‌کنند. ولی با این همه اولویت کاری ما با مقوله کتاب است و عهده فعالیت نشر مشعر به این محصول اختصاص می‌یابد. در این راستا ما سعی کردیم به موقع این نیازها را تولید کنیم و در اختیار زائران قرار دهیم که خوشبختانه تا به امروز موفق بوده‌ایم.

**در بخش کتاب به طور میانگین در سال چند عنوان کتاب چاپ می‌کنید و شمارگان این کتاب‌ها در چه حدی است؟**

با توجه به مشکلاتی که ما اسفال در بخش کتاب داشتیم که البته این مشکل عهده برای عموم ناشران بوده



**آقای زاهدی در ابتدا مقداری از پیشینه و فعالیت‌های فعلی انتشارات مشعر برایمان بگویید.**

انتشارات مشعر یا همان واحد فرهنگی انتشاراتی مشعر که یک مؤسسه غیرانتفاعی است در آبان ماه ۱۳۷۱ توسط حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت و با مساعی نماینده محترم ولی فقیه در امور حج و زیارت جناب آقای محمدی ری شهری تأسیس و کار خود را آغاز کرده است و اکنون با گذشت دوازده سال از تأسیس آن به یکی از مراکز فعال در حوزه نشر کتاب‌های ویژه با موضوع حج تبدیل شده است.

**اگر ممکن است مقداری راجع به اهداف این انتشاراتی توضیحاتی داشته باشید.**

مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در راستای آن هدف اصلی که دارد یعنی همانا رساندن اطلاعات به زائران و بالا بردن فرهنگ حج در جامعه می‌باشد تأسیس شده و در این راستا تاکنون کتاب‌های متعددی را به چاپ سپرده است. در یک نگاه کلی می‌توان هدف اولیه از تأسیس این مرکز انتشاراتی را چنین بیان کرد اما اگر بخواهیم هم موارد جزئی تر اشاره کنیم باید به مجموع فعالیت‌های محوری و جانبی این مرکز اشاره کنیم که موارد متعددی را در بر می‌گیرد.

**در بخش فعالیت‌های محوری چه اقداماتی صورت می‌گیرد؟**

نهی جزوات و کتاب‌های مورد نیاز زائران یکی از کارهای اصلی و محوری انتشارات مشعر است که شامل ادعیه، مناسک و سایر کتاب‌های مورد نیاز زائران بیت‌الله الحرام است. بخش قابل توجهی از این کتاب‌ها و جزوات به شناخت‌های اولیه زائران از موضوع حج مربوط است. اینکه زائرانی با مطالعه این آثار به شناخت اولیه و کافی از مناسک حج دست یابند، برای تسهیل در این کار انواع نوارهای کاست و ویدئویی و سی‌دی‌های آموزشی از مناسک و برنامه‌هایی که به حج مربوط است را نیز تولید کرده‌ایم که در اختیار زائران علاقه‌مند قرار می‌گیرد.

**شبهه کار در این مرکز انتشاراتی به چه شکل است؟ منظرم این است که آیا برای انتشار یک کتاب شما به عنوان مسؤول نشر شخصاً عمل می‌کنید یا با هماهنگی مؤسسه این کار**

بر اساس یک برنامه از پیش تعیین شده کتاب چاپ می‌کنند یا براساس نیاز روز مخاطبان این کار را می‌کنند؟ بستگی به شرایط روز دارد باید ببینیم نظر زائران چیست؟ برنامه یوزی ما براساس نیازهای روز زائران است؛ ممکن است در یک فصل کتاب‌های ادبیه فروش داشته باشد و در فصل دیگر کتاب‌های مسانگ، مثلاً در ایام حج عهده کتاب‌های متناسب با این فریضه الهی را تولید می‌کنیم و در مناسبت‌های دیگر نیز کتاب‌های متناسب با نیاز آن مقطع را تولید می‌کنیم. به هر حال ما هم تا حدودی تابع شرایط روز و نیازهای مقطعی زائران هستیم.

**کدام یک از کتاب‌های انتشارات شما تر تا به حال بیشترین چاپ و خورده است؟**  
کتاب ادبیه به چاپ سی و دوم رسیده است. **شما کتاب‌های نشر شما را با همان قیمت پشت جلد به مخاطبان زائر عرضه می‌کنید**  
نه. درصد تخفیف را به تمامی خریداران خود که

همان زائران هستند می‌دهیم و با این حساب تقریباً نقطه سر به سر می‌شویم.

**شما این تخفیفی را که به خریداران خود می‌دهید اگر به بخش‌گتندگان هم بدهید، فکر نمی‌کنید باعث تسهیل در توزیع کتاب‌های شما شود؟**

فکر نمی‌کنم این اتفاق بیفتد چون بخشی‌ها نظرشان

این است که شما بیاید کتاب‌ها را فرضاً به جای قیمت هزار تومان هزار و پانصد تومان قیمت گذاری کنید. آن

وقت به جای تخفیف ۲۵ درصدی ۲۰ درصد تخفیف بدهید. دلیل اینکه با ۲۰ درصد تخفیف می‌خواهد



منظورش این است که خودش یا ۱۵ تا ۲۰ درصد تخفیف توزیع کند. یا این توضیح فعلاً ما نمی‌توانیم با بخش‌گتندگان کتاب همکاری داشته باشیم. در حالی ما نمی‌توانیم با این‌گونه برخورد کنیم چون رسالت ما این را نمی‌گردد. اصلاً هدف از تأسیس این مرکز انتفاع که نبوده بحث رساندن خدمات به زائران است یعنی ما باید ببینیم به چه صورت سرویس دهیم و من فکر می‌کنم وظیفه ما در شیوه‌ای که در پیش گرفته‌ایم نهفته است و کتاب را با قیمت مناسب پشت جلد منتشر کنیم و باز با تخفیف ویژه‌ای آن را به دست زائران برسانیم.

**نشر شما در حال حاضر شخصیت حقوقی مستقلی دارو؟**

بله. انتشارات شما در پروژه کاری خود استقلال لازم را دارد و به نوعی می‌شود گفت خودش یک شخصیت حقوقی مستقلی دارد که به ثبت رسیده است. در حال حاضر در این مرکز انتشاراتی چند کتاب زیر چاپ دارد؟

فلاً شش عنوان کتاب جدید داریم که تا پنج شش روز آینده توزیع می‌شود.

**در نشر شما یک کتاب چند روزه منتشر می‌شود؟**  
در در حالت عادی حداکثر زمان برای چاپ یک کتاب در نشر شما پانزده روز است. در صورت ضروری و مواقع اضطراری ده روز گاهی هم پنج یا چهار روزه ما کتاب چاپ کرده‌ایم.

**نشر شما چاپخانه اختصاصی دارد؟**  
کتاب‌های نشر شما در یک چاپخانه مخصوصی چاپ می‌شود که متعلق به نشر شما نیست بلکه چاپخانه مؤسسه ای است که به نوعی ارتباط با مؤسسه فرهنگی هنری شما دارد و اغلب کارهای اختصاصی این مرکز را منتشر می‌کند.

**در مجموع تا به حال چند عنوان کتاب توسط نشر شما منتشر شده است؟**

۳۶۰ تا ۳۷۰ عنوان. آمار دقیقش را نمی‌دانم.

## گزارش

سبیه کرمانی

# غرفه‌ای برای زائران بیت‌الله الحرام

## گزارشی از نمایشگاه کتاب حج در هفته حج

اسال در هفته حج علاوه بر ویژه‌برنامه‌هایی که به این مناسبت تدارک دیده شده بود، نمایشگاه کتابی نیز به همین مناسبت در طبقه همکف ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت، تپ‌پا بود. این نمایشگاه همزمان با برپایی هفته کتاب حج برگزار شد و در طی آن طیف‌های مختلفی برای بازدید و خرید به این مکان مراجعه کردند. در یکی از روزهای کاری این نمایشگاه برای تهیه گزارش به محل برگزاری این نمایشگاه رفیق، برخلاف تصور اولیه ما مخاطبان این نمایشگاه تنها زائران و دست‌اندرکاران امور حج نبودند، بلکه گروه‌های مختلف شهروندان برای بازدید و خرید به این مکان مراجعه کرده بودند. نکته جالب توجه در این نمایشگاه حضور یک‌دست کتاب‌های تخصصی در حوزه مسائل حج بود که تماماً به زوایای مختلف این مسأله توجه داشت. در هنگام مراجعه به این مکان خیل خریداران و علاقه‌مندان به کتاب‌های مخصوص حج را مشاهده کردم که تا هر نشر و طبقه بودند. از مدیران کاروان‌ها و زائرین گرفته تا دانش‌آموزان و دانشجویان که با اشتیاق کتاب‌های چیده شده روی میز نمایشگاه را وارسی می‌کردند و در مواردی که به توضیحاتی پیرامون کتاب‌ها نیاز داشتند از مسئولان برگزاری نمایشگاه که در محل برپایی آن حضور داشتند، یاری می‌خواستند. مساعدت برگزارکنندگان نمایشگاه در این زمینه قابل توجه بود. آنها با صبر و حوصله به سؤالی‌های مخاطبان گوش می‌کردند و در پایان توضیحات خود را ارائه می‌دادند.

علاوه بر کتاب در این نمایشگاه سایر محصولات فرهنگی همچون سی‌دی، تابلو ویدئویی و کانست در زمینه شناخت مسائل حج عرضه شده بود که بخش قابل توجهی از مخاطبان را به سوی خود جلب می‌کرد. به سراغ یکی از خریداران می‌روم که علاوه بر انواع محصولات صوتی و تصویری چند کتاب پیرامون مسائل حج را هم انتخاب کرده است. از او می‌خواهم در مورد خریدش توضیحاتی داشته باشد. مرد میانسالی است که خود را ابدی‌جلی جباری از اهالی منطقه افسریه در شرق تهران معرفی می‌کند. او می‌گوید من اسال اگر خدا بخواهد لازم‌الجمیع هستم. برای همین کار کوچکی در محل سازمان حج و زیارت داشتم که امروز مراجعه کردم. بعد از پایان کارم وقتی می‌خواستم از ساختمان خارج شوم متوجه شدم در این محل نمایشگاهی برپا است برای همین اقدام چند قلم از اقلام مورد نیازم در بخش کتاب و محصولات صوتی و تصویری را تهیه

کنم.

**در بین کتاب‌هایی که آقای جباری تهیه کرده است عناوینی همچون: ادبیه و زیارت مدینه منوره، ادبیه و آداب الحرمین، ادبیه طواف، منتخب احادیث حج و…**

چنین در بین محصولات صوتی و تصویری که از انتخاب کرده است، آلبومی همچون سی‌دی: زائر آستانه، سفر شنبه، آموزش مسانگ، و… دیده می‌شود. وقتی می‌روسم فکر نمی‌کنم برای یک و تاثر لازم است چند ماه قبل این اقلام را تهیه و استفاده کند و در حال حاضر از آمادگی لازم برای این سفر معنوی برخوردار می‌باشد. می‌گوید من در خانه کتاب‌ها و همچنین محصولات فرهنگی مشابه این را دارم و بارها از آنها استفاده هم کرده‌ام امروز گفتم از تازه‌های کتاب و این محصولات فرهنگی تهیه کنم تا در فرصت بقیامده آنها را هم مرور کنم.

مشتری‌های دیگر نیز هر کدام انتخاب‌های خود را دارند و اغلب یادست پر از نمایشگاه خارج می‌شوند. به سراغ پسرزنی می‌روم که اهلنسی مکه و مدینه را تهیه کرده است و در حال خارج شدن از نمایشگاه است. از او می‌خواهم خود را معرفی کند و در مورد خریدی که انجام داده است توضیحاتی داشته باشد. او خود را حاج کلثوم قمری معرفی می‌کند و می‌گوید من اسال باز سوم است که به حج مشرف می‌شوم و در دو نوبت قبلی همراه مرحوم شوهرم بودم که اسال او به رحمت خدا پیوسته است و من به تنهایی به این سفر اهل می‌روم. باز توجه به اینکه آخرین سفرم به حج ده سال قبل بود تا وقتی که شهیدام محیط آنجا حضورم زیادی کرده و برای استنای با فضایی فعلی آنجا امروز به آن نمایشگاه آمدم تا با تهیه این اظلس تا حدودی فضاهای فعلی آنجا را به خاطر بسپارم.

در روز برنامه‌های مطالعاتی قبل قرآن به‌تفصیل‌اللقه و احادیث را قرآنی دارم و اغلب کتاب‌هایی مثل قرآن به‌تفصیل‌اللقه و احادیث را می‌خوانم ولی اگر فرصت کنم کتاب‌های دیگری را هم مطالعه می‌کنم. به طور مثال اخیراً کتابی خریدم که نام اشیعه‌پسرخ می‌عدهد. البته دوست دارم کتاب‌های مختلف را بخوانم ولی پیری و کم‌سویی چشم‌هایم اذیت می‌کند.

از پیرزن خداحافظی می‌کنم و او با عصبانی که در دست دارد



کافی‌روزی مرکز شهر کمتر بافت می‌شوند. به همین دلیل اکثر مشتریان این نمایشگاه با آگاهی به این امر به این مرکز می‌آیند تا اقلام

مورد نیاز خود در زمینه کتاب تهیه کنند.

**عدم اطلاع رسانی صحیح و گسترده یکی از گد‌های جواد دانشورا است که او آن را یکی از نقاط ضعف نمایشگاه فعلی می‌داند**

و در این باره می‌گوید: کار در سطح شهر تبلیغات گسترده برای دانستیم شاید مخاطبان بیشتری به اینجا مراجعه می‌کردند چرا که این نوع نمایشگاه‌ها برای عرضه مستقیم کتاب و محصولات فرهنگی برای مخاطبان خاص خود دایر می‌شود که متأسفانه بر اثر همین عدم اطلاع‌رسانی صحیح بسیاری از مخاطبان اصلی ما از این نوع اطلاع‌ها بی‌اطلاع می‌مانند.

به گفته دانشور، رتجاه مراجعه‌کنندگان به صورت اتفاقی از نمایشگاه خرید می‌کنند و پنجاه درصد ملایق هم با اطلاع قبلی بیشترین تعداد مراجعه‌کنندگان کتاب‌هایی مانند مسانگ و ادبیه را طلب می‌کنند که به همت دست‌اندرکاران نمایشگاه از این دو کتاب به اندازه کافی در محل موجود است.

در نمایشگاه یادشده پیش از صد و پنجاه عنوان کتاب مرتبط با موضوع حج عرضه شده که اغلب آنها جزو کتاب‌های پرمخاطب نمایشگاه بود. با توجه به اینکه نمایشگاه هفته حج شامل بخش‌های مختلفی بوده است مخاطبان بخش‌های دیگر نیز جزو مخاطبان نمایشگاه کتاب این هفته بودند. از بخش‌های دیگر نمایشگاه بزرگ هفته کتاب می‌توان به برنامه‌های آهنگی تئاتر، بازدید از موزه حج و یادگیری با آب زرم در گوشه‌ای از نمایشگاه و… اشاره کرد. اغلب بازدیدکنندگان از آن مجموعه دانش آموزان، دانشجویان، زائران و مدیران کاروان‌های حج بودند که در طول بازدید از بخش‌های مختلف این نمایشگاه، سری هم به نمایشگاه کتاب می‌زدند.

غرفه نمایشگاه کتاب تنها غرفه در این نمایشگاه بود که در آن بازدیدکنندگان اقلام مورد نیاز خود را نیز با تخفیف ویژه تهیه می‌کردند. در جرات می‌توان گفت اغلب کتاب‌های مورد علاقه‌ی خریداران در این نمایشگاه موجود بود که این مایه دلگرمی خریداران بود چرا که به نسای خواسته‌های خود در بخش کتاب دسترسی پیدا می‌کردند.



شماره ۷  
مکتب‌ده دی ۱۳۸۲

مکتب‌ده دی ۱۳۸۲

## سفرنامه‌های فارسی حج



سنت سفرنامه نویسی در میان حجاجان ایرانی محدود بوده و طی یک هزار سال وادبی تنها آثاری محدودی از خاطرات این سفر ختیر و پرمخار بر جای مانده است. جدای از ناصر خسرو که در سفرنامه خود گزارشی نیز از سفر حج خود آورده اثر فارسی کنونی از قرن هشتم هجری باقی مانده که باید در حکم سفرنامه شناخته شود گرچه در چارچوب سفرنامه نویسی نگارش یافته است. اثر مزبور از ابوالاسراف محمدزیدی متوفای سال ۷۶۲ هجری است که با نام حجازیه شناخته شده است. او از طرف آل جلالی مأیوریت داشته تا گزارشی از دشواری‌های سفر حج به این حکومت ارائه دهد تا در صحبت با شرفای مکه و دیگر ملوک اسلام برای رفع آنها اقداماتی انجام شود. مسلمانان حوزه شرق اسلامی به سان دیگر مسلمانان از نخستین امام تا به امروز با وجود دشواری‌های فراوان و راه طولانی حجاز به امر حج اعتنای تمام داشتند، تنها چیزی که ممکن بود آنان را از این سفر بازدارد، بحران‌های سیاسی و نامی گسترده راهپایان بود که حتی با وجود آنها، کمتر سالی را می توان یافت که ایرانیان به حج مشرف نشده باشند. آنان عاشق زیارت خانه خدا و زیارت قبر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بوده اند و تکلیف شرعی آنان برای انجام فریضه حج همراه با این عشق، به رغم همه مشقت‌ها و دشواری‌ها، آنان را تشویق به طی این مسیر طولانی می کرد. شاعری پارسی در این باره می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:



باز می گردد، برخی از نامه‌ها و گزارش‌هایی است که از قرن هفتم و هشتم هجری به دست آمده است. یکی از آنها، رساله حجازیه است که ابوالاسراف محمدبن حسین یزدی (۷۶۲) نگاشته است. این رساله زبانی فارسی، که اصل آن اثر است اما اشعار چندی را نیز در خود جای داده، گزارشی است که وی از سفر خویش نگاشته و اثری ادبی در ارتباط با حج پدید آورده است. یک بیت از اشعار آن چنین است:

مصمم چو کردم عزم حجاز  
به نعت و به توحید همدم شدیم  
چنان عزم کردیم از شوق و ذوق  
که فارغ از پیش و ز کم هم شدیم  
به مشهد رسیدیم به پنجاد روز

به حج و به بوضه مکرم شدیم  
دو نامه ادبی جالب نیز در ارتباط با حج در کتاب فراند قطایی به چاپ رسیده که به اجمال در رساله‌ای معرفی کرده‌ام، برخی از احکام و فرامین حکومتی هم درباره حج از قرون گذشته به دست آمده که ما عین آنها را در مقاله‌ای تحت عنوان احکام و فرامین‌های حج در زمان ایلخانان فراهم آورده‌ام.

در واقع باید گفت، یکی از تجلیات عشق به حج در ادبیات فارسی، در شعر فارسی ظهور یافته و در این زمینه، هزاران بیت شعر در دواوین شعری قدیم و جدید فارسی زبان وجود دارد که به نوعی به کعبه و مکه و مدینه اختصاص دارد. در این باره،

سنت سفرنامه نویسی در میان حجاجان ایرانی محدود بوده و طی یک هزار سال وادبی تنها آثاری محدودی از خاطرات این سفر ختیر و پرمخار بر جای مانده است. جدای از ناصر خسرو که در سفرنامه خود گزارشی نیز از سفر حج خود آورده اثر فارسی کنونی از قرن هشتم هجری باقی مانده که باید در حکم سفرنامه شناخته شود گرچه در چارچوب سفرنامه نویسی نگارش یافته است. اثر مزبور از ابوالاسراف محمدزیدی متوفای سال ۷۶۲ هجری است که با نام حجازیه شناخته شده است. او از طرف آل جلالی مأیوریت داشته تا گزارشی از دشواری‌های سفر حج به این حکومت ارائه دهد تا در صحبت با شرفای مکه و دیگر ملوک اسلام برای رفع آنها اقداماتی انجام شود. مسلمانان حوزه شرق اسلامی به سان دیگر مسلمانان از نخستین امام تا به امروز با وجود دشواری‌های فراوان و راه طولانی حجاز به امر حج اعتنای تمام داشتند، تنها چیزی که ممکن بود آنان را از این سفر بازدارد، بحران‌های سیاسی و نامی گسترده راهپایان بود که حتی با وجود آنها، کمتر سالی را می توان یافت که ایرانیان به حج مشرف نشده باشند. آنان عاشق زیارت خانه خدا و زیارت قبر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بوده اند و تکلیف شرعی آنان برای انجام فریضه حج همراه با این عشق، به رغم همه مشقت‌ها و دشواری‌ها، آنان را تشویق به طی این مسیر طولانی می کرد. شاعری پارسی در این باره می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:

در بیابان چون به شوق کعبه خواهم زد قدم  
سر زدنش هاگر کند عیال و محرابم غم مخور  
که مغبلان طوفیش گل نسرین من است  
حافظ شعر پارسی گویی بنام که شاعر عشق و غزل است، می گوید:



۷- سفر حج لطف‌الله صافی گلپایگانی، قم، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، ۱۳۶۴، ش.  
۸- سفرنامه حجاز، شاه یک‌خان رکن ذریاب کابل، مشار ۳۰۶/۳ (مشار با عنوان غلط سفرنامه حافظ آورده که غلط چاپی است)، اندیا، آفیس، چاپی ۱۳۵۸، ۱۹۱۵، ۴، عبدالرحیم ۱۳۶۲.

۹- سفرنامه حجاز، محمدحسین شهرستانی، براساس نوشته شیخ آقاوژگ (ذریه)، ج ۱۲، ص ۱۶۴، نسخه آن در کتابخانه خورشادان در کربلا بوده است.

۱۰- سفرنامه حجاز، محمدعلی بیهقی (حسین‌زاده بیهقی)، چاپ شده در مجله وحید، سال اول، شماره ششم و سال دوم شماره‌های ۱۰، ۸، ۹.

۱۱- سفرنامه حجاز، هدایت علی بن شیخ فضل علی، سفری که همراه حضرت مولانا اسحاق به حجاز رفته و مدینه از راه کنتی کرده است، از غیره (ع اول)، ۱۳۳۰، منوچهر، فهرست مشترک، ج ۱، ص ۹۴.

۱۲- سفرنامه حج بیت‌الله الحرام، علی‌اکبر میرزایی متخلص به نجار، خرم، ۱۳۳۳، ش ۲۸، ص ۲۰، نگاره کنیسه، منوچهر، فهرستواره، ۱۰۵۰، ۱۰۵۰، مشار، ج ۳، ص ۳۲۰.

۱۳- سفرنامه حج، بافشاره خواجه بن رحمت‌الله خواجه متخلص به نایب، در سال ۱۱۹۸ از حرم بدخشان، منوچهر، فهرست مشترک، ج ۱، ص ۹۶.

۱۴- سفرنامه حج، حاجی محمدحسین خان بن بایوم علی‌خان، شهزاده مرود در سال ۱۲۰۲ (فهرستواره ج ۱، ص ۱۰۵ از استوری ۱۱۲۸).

۱۵- سفرنامه حج، شرح سفر فریق الدین شاه ابوتراب در سال ۹۸۹، به حج از فیضی دکنی، ابوالفیض، ۱۰۰۲، منوچهر، فهرستواره، ج ۱، ص ۱۱۴، از استوری ۱۱۱۱، ۱۵۹۰، بانکیور، قیلا، ج ۱، ص ۱۹۹۵.

۱۶- سفرنامه حج، عیاسعلی اسلامی، بخشی از خاطرات وی در کتاب اطلاع‌دار فرهنگ اسلامی در عصر اختلاف اصص ۱۱۲، ۶۳، تهران، بنیاد بعثت، ۱۳۷۲.

۱۷- سفرنامه حج، گزارش سفر حج ۱۳۷۵، رسول جعفریان، میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، قم، مرعشی، ۱۳۷۵، ش.

۱۸- سفرنامه حج، محمدحسین خان سرمدانی، معذدی، سفری در سال ۱۳۳۱، به عراق، سوریه و حجاز کرده و این غیر از کتاب فقه اوست، منوچهر، فهرست مشترک، ۱۲۰۲، منوچهر، فهرستواره، ج ۱، ص ۱۰۴.

۱۹- سفرنامه حج، معظم و دارای مقصد بیت‌عبدالله دهنش، تهران، ۱۳۵۳، ش ۶۰، ص ۲۰.

۲۰- سفرنامه حج، مولی ابراهیم بن درویش محمد کارزونی، تصحیح رسول جعفریان، میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، قم، مرعشی، ۱۳۷۵، ش.

۲۱- سفرنامه حج، مؤلفه: نامعلوم، از سال ۱۳۱۶-۱۳۱۷، ق، از راه بادکوبه، اسلامبول تا جده و حجاز و بعد بندر عباس و کرمان و تهران، فهرست مرعشی، ۳۳۵۶.

۲۲- سفرنامه حج و راهنمای حجاج، حسین ذوالقدر شجاعی، تهران، کتابفروشی آفتاب، ۱۳۳۴، ش ۷۶، ص ۱۳.

۲۳- سفرنامه حرمین الشریفین، حسین محیی‌الدین حاجی منشی، (منوچهر، فهرستواره ج ۱، ص ۱۰۵) از آسیابیک سوسیانی چاپی ۱۸.

۲۴- سفرنامه حرمین شریفین، محمد عرفان‌الدین بیت خلی (قاسمی) نوشاهی، چاپی، ۱۸، به نقل از منوچهر، فهرستواره، ۱۰۵۱.

۲۵- سفرنامه عبدالعزیزخان، فهرستواره نسخه‌های خطی



- تالشکند.
- ۶۶- سفرنامه عتبات و مکه، از سیف الدوله سلطان محمد فرزند تجملی شاه در سال ۱۱۹۸، نسخه خطی آن در فهرست کتابخانه ملی ج ۲، ص ۲۸۳، با تاریخ ۱۲۸۰ ق. چاپ شده. تهران: نشر نی، ۱۳۶۱ شمسی.
- ۶۷- سفرنامه عتبات و مکه، مؤلف: نامعلوم، تصحیح رسول جعفریان و صادق بزرگ، میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، صص ۱۱۹-۲۲۸.
- ۶۸- سفرنامه مکه، از: در سال ۱۳۱۹، آشنایی با چند نسخه خطی از سیدمحمد حسینی اشکوری و مدرسی طباطبائی، ص ۱۰۵.
- ۶۹- سفرنامه مکه، از: در سال ۱۳۱۶، بنا به یادداشت فهرست نویس، نویسنده یکی از درباریان بوده است. کتابخانه آیت الله مرعشی ش ۳۲۸۸.
- ۷۰- سفرنامه مکه، از: همراهان شیبا السلطنه - دختر سوم ناصرالدین شاه و مادر سیدمیرزا طهیر الاسلام - سفرنامه سال ۱۲۶۱، فهرست کتابخانه ملی، ۱۸۲۱.
- ۷۱- سفرنامه مکه، حاج میرزا ابراهیم مشتری طوسی حسام الشیراز، چاپ سنگی در سال ۱۳۰۰ ق. دریا و کتاب و نسخه های آن نگارید، به: ذریعه ج ۲، ص ۱۸۹، ملک ۲۸۲۲ (فهرست ملک)، فهرست کتابخانه مجلس ۱۰۱۳۳.
- ۷۲- سفرنامه مکه، آستان قدس رضوی ۱۵۱۷.
- ۷۳- سفرنامه مکه، حاج میرزا علی اصفهانی هسته ای، گزارش سفر سال ۱۳۳۱ همراه با آیت الله زاده، حاج سیدمحمدنظیر پزوی، چاپ شده در به سوی ام القری، تهران، مشعر، ۱۳۷۳ ش.
- ۷۴- سفرنامه مکه، حاج میرزا علی خان اعتماد السلطنه (م ۱۲۸۵) گزارش سفر حج و در سال ۱۲۶۳، نسخه خطی در کتابخانه آستان قدس رضوی ش ۱۱۵۵، کتابت در ۱۳۶۶، دستور پرسش، ۱۰۹ برگ، به: کوشش سیدعلی قاضی عسکر، تهران، مشعر، ۱۳۷۹، تحت عنوان سفرنامه حاج علیخان اعتماد السلطنه.
- فهرست ملک ۳۶۶۳.
- ۲۲- سفرنامه مکه، گزارش سفر عبدالحمید خان افشار در سال ۱۲۹۹.
- ۲۳- سفرنامه مکه، گزارش سفر مکه از سال ۱۳۲۲ ق.، میرزا داری فرزند علی نقی حسینی، وزیر و تالیف، نسخه خطی در کتابخانه آستان قدس رضوی ش ۶۵۶۲ با تاریخ ۱۳۲۲ ق.، (فهرست رضوی ۱۲۳۷) چاپ شده به کوشش سیدعلی قاضی عسکر، تهران، مشعر، ۱۳۷۹ ش.
- ۲۴- سفرنامه مکه لطف علی اعلائی از سال ۱۳۲۸، نسخه خطی در کتابخانه آستان قدس رضوی ۱۲۳۲، با تاریخ نیجه ۱۳۲۸ (فهرست آستان قدس رضوی ۱۲۳۷) چاپ شده در مجله میقات، ش ۳۳، صص ۱۵۴-۱۷۵ و ش ۳۳، صص ۱۰۶-۱۲۶.
- ۲۵- سفرنامه مکه، محمدحسین بن حاجی میرزا عبدالصمد قاضی رضوی همدانی در سال ۱۳۰۷ (نزوی، فهرست نسخه ها، ۱۳۰۰) نسخه از سال ۱۳۰۷، در کتابخانه مرحوم آخوند در همدان.
- ۲۶- سفرنامه مکه، محمدحسین فراهمی، در سال ۱۳۰۳، تصحیح حافظ فرمافرمایان، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۳۲ (نسخه خطی در کتابخانه ملی ش ۵۷۳، فهرست ملی ۶۹۱).
- ۲۸- سفرنامه مکه، محمدرضا ظهیرالملک، وی در سال ۱۳۰۷ مطبوعاتی تبریزی، از راه روسیه از شهبان ۱۲۹۶ تا شهبان ۱۲۹۷ (نسخه خطی در کتابخانه ملک، ش ۲۳۵۷، فهرست ملک ۳) ۱۲۳۵.
- ۲۹- سفرنامه مکه، محمدرضا ظهیرالملک، وی در سال ۱۳۰۷ قمری به حج مشرف شده و خاطرات خود را از کاظمین تا حرین و بازگشت از آنجا نگاشته است. تصحیح رسول جعفریان، میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، قم، کتابخانه مرعشی، ۱۳۷۵ ش.
- ۵۰- سفرنامه مکه، محمدعلی فراهمی در سال ۱۲۶۳، کتابخانه مجلس، ش ۳۳۱۰.
- ۵۱- سفرنامه مکه، محمدولی میرزا، گزارش حج سال ۱۲۶۰ تا ۱۲۶۱، چاپ شده در به سوی ام القری، تصحیح رسول جعفریان، تهران، مشعر، ۱۳۷۳، نسخه خطی دیگر در کتابخانه مجلس ۳۸، ش ۵۹۸، ۱۲۲۵.
- ۵۲- سفرنامه مکه، مخیر السلطنه مهدی قلی هدایت، به کوشش دکتر سیدمحمد دبیر سیاقی، تهران، تیراژه، ۱۳۶۸ ش (کتاب چاپ حرفی از چاپخانه مجلس نیز از سال ۱۳۳۰ تحت عنوان سفرنامه تشریف به مکه معظمه از طریق چین، ژاپن و آمریکا چاپ شده است).
- ۵۳- سفرنامه مکه (منظوم) میرزا جلال، در زمان محمدشاه (نزوی، فهرست نسخه ها، ۲۰۳۳) از کتابخانه ملی، ش ۸۲۷، فد ۱۷ برگ.
- ۵۴- سفرنامه مکه، مؤلف: نجم الملک سفر وی از شهبان تا جمادی الثانی ۱۲۹۷، به درازا کشیده، از نزدیکان دربار ناصری بوده از راه خاقین، عتبات، بصره و قشق و جمله به حج رفته و بازگشته. نسخه آن در کتابخانه ملی (فهرست ملی ۲) ۳۹۹ (است. چاپ شده در میقات ش ۱۹ به کوشش سیدعلی قاضی عسکر، پیش از این در همان سال ۱۲۹۷ در روزنامه ایران، نمره ۲۱۳، رجب ۱۲۹۷ و شماره های بعدی به چاپ رسیده است. متن چاپی در مجله میقات، کامل تر می باشد.
- ۵۵- سفرنامه مکه، نصرالله طباطبائی فرزند میرزا رفیع نظام العلماء منشی متفکرالدین میرزا در دوره ولائجهدی، رمضان ۱۳۱۷ حرکت کرده، از پلدر او میرزا رفیع نظام العلماء کتابی با عنوان سفرنامه قروی (سفرنامه عتبات عالیات) چاپ شده (تبریز، ۱۳۱۳،
- ۸۹- (ص ۳، ج ۳، ص ۳۰۲۵، مشعر، ج ۳، ص ۳۰۲۵، ۵۶- سفرنامه مکه، حاجی عبدالله خان فراگروزی امیرنظام همدانی (م ۱۳۳۳ ق.) تاریخ سفر سال ۱۳۱۹ ق. چاپ شده در مجموعه آثار امیرنظام، به کوشش عتبات الله مجیدی، تهران، میراث مکتوب، ۱۳۸۳، صص ۲۰۵-۳۳۰.
- ۵۷- سفرنامه مکه، معظمه، سیدمحمدعلی صدراپی اشکوری (۱۳۳۰-۱۳۹۸ ق.)، در فهرست تألیفات او در بزرگان تکابین، ص ۲۲۲ یاد شده است.)
- ۵۸- سفرنامه مکه، معظمه، مؤلف: سرگذشت روز به روز مسافرت به مکه از روز دوشنبه چهارم ذیحجه ۱۲۹۹ تا روز سه شنبه ۲۷ رجب ۱۳۰۰ (نسخه کتابخانه مرکز اسناد اسلامی از نسخه های محدث ارومی). فهرست مرکز اسناد ج ۶ ص ۲۹۲، ش ۲۹۲.
- ۵۹- سفرنامه مکه و مدینه، جعفرقلی خان مین السلطان فرزند عیسی خان، در پایان نسخه، به خط مؤلف آمده است که نسخه در ۱۷ شعبان ۱۳۴۶ نوشته شده است. (نسخه مرعشی، ش ۱۱۵۵).
- ۶۰- سفرنامه مکه و مدینه و کربلا، مؤلف: نامعلوم، سفر از ۲۵ رمضان ۱۳۰۹ تا ۱۳۰۹ رجب ۹ سفر، کتابخانه دانشگاه ادبیات، ش ۲۹۳ (کتاب، نزوی، فهرستواره (۱۳۷۱) نسخه ادبیات، نسخه اصل است.
- ۶۱- سفرنامه مکه سفرنامه بیت الله امین الدوله علی بن مجدالملک (م ۱۳۳۳) تهران، سنگی ۱۳۲۲ ق.، چاپ دوم تهران، چاپخانه پیام، ۱۳۲۸، ص ۱۹۹.
- ۶۲- سفرنامه منظوم زوجه میرزا خلیل در قرن دوازدهم، فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه ج ۸، ص ۱۲۱۹، ش ۱۵۹۱ برگ ۱۶۹۰-۱۶۹۹، چاپ شده به کوشش رسول جعفریان، تهران، مشعر، ۱۳۷۴، مجموعه ای مشتمل بر ۲۰۰ بیت شعر به صورت سفرنامه.
- ۶۳- سفرنامه منظوم حج، مؤلف: فهرست نسخه های خطی کتابخانه میرزا محمد کاظمینی، یزد، (قم، مجمع الذخائر الاسلامیه، ۱۳۵۵)، فقط از حرکت از پوشش نارسیدن به جده در آن هست.
- ۶۴- سفرنامه ناصر و خورشید قبادیانی، صص ۳، م غنی زاده، تهران، کتابخانه متوجهی، ۱۳۷۳، صص ۱۹۸-۱۹۸، کتاب مربوط به حجاز است.
- ۶۵- سفر حج، حجاز، یان و حلا، از شیخ بهایی به نظم، (نزوی، فهرستواره (۱۳۳۱) استوری ۱۹۱، ش ۱۶۳۲۰، شمار ۳، ۳۰۷۷ ذکر مشخصات).
- ۶۶- سفر الحرمین، سفر مکه و مدینه روزگار عبدالحمید (۱۳۸۸-۱۲۰۳)، نزوی، فهرستواره ج ۸، ص ۱۸۹، راجستان، ج ۱، ص ۲۶۹.
- ۶۷- سفرنامه حج، از سال ۱۳۱۶-۱۳۱۷، از راه یادکویه اسلامبول تا جده و حجاز و بعد بندرعباس و کرمان و تهران، فهرست مرعشی ۳۵۱۶.
- ۶۸- سفرنامه عبدالعزیز خان، فهرست نسخه های خطی تالشکند.
- ۶۹- سفرنامه عتبات و مکه، مؤلف: نامعلوم، تصحیح رسول جعفریان و صادق بزرگ، میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، صص ۱۱۹-۲۲۸.
- ۷۰- سفرنامه مکه، آشنایی با چند نسخه خطی از سیدمحمد حسینی و مدرسی طباطبائی، ص ۱۰۵.
- ۷۱- سفرنامه مکه، از: در سال ۱۳۱۶، بنا به یادداشت فهرست نویس، نویسنده یکی از درباریان بوده است. کتابخانه آیت الله مرعشی، ش ۳۲۸۸.
- ۷۲- سفرنامه مکه، احادیث ناصرالدین شاه به سال ۱۲۹۷، کتابخانه ملی، ش ۸۶۲.
- ۷۳- سفرنامه مکه، مقدم شده به نصرالدین شاه، به سال ۱۲۸۸ (نزوی، فهرست نسخه ها، ۲۰۳۳) کتابخانه ملی ۳۰۷۲، ش ۷۷۶، کتابت در ۱۲۸۸، ۷۱ برگ، فیلم آن در دانشگاه به شماره ۱۶۸۹ موجود است.
- ۷۴- سفرنامه مکه، مؤلف از همراهان شیبا السلطنه - دختر سوم ناصرالدین شاه و مادر سیدمیرزا طهیر الاسلام - سفرنامه مربوط به سال ۱۲۶۱، فهرست کتابخانه ملی، ۱۸۲۱.
- ۷۵- سفرنامه مکه و مدینه و کربلا، از یکی که خط و ربطی نداشته و عریض می کرده و سرکار نواب عالی آقا ولی خان می نوشته است. از ۲۵ رمضان ۱۳۰۹ تا ۲۰ رجب ۱۳۰۹، سفر، کتابخانه دانشگاه ادبیات، ش ۲۹۳ (کتاب، نزوی، فهرستواره ۸ (نسخه ادبیات، نسخه اصل است.
- ۷۶- شرح ایام مکه؟ سفرنامه منظوم حج است، (ذریعه، ۱۳۳۲، هیچ نسخه ای معرفی نگردد است).



## گفت و گو

محمدحسین فلاح‌زاده روحانی فعال، برکار و برترژی که برای بسیاری از مردم که با جهرو او آشنا می‌دارند، به عنوان یکی از نمایان‌های حج جمهوری اسلامی شناخته می‌شود او با لهجه شیرین و دوست‌داشتنی و در عین حال طلیگی خود، اصطلاحات بعضاً مشکل و معلق فقه و به ویژه حج را با شیوه‌ای جذاب و کاربردی برای شرعیهای مختلف بیان می‌کند.حجت‌الاسلام فلاح‌زاده در سال ۱۳۳۸ در ایرکوه (ایرگو) به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی و راهنمایی را در شهر خود گذراند و در همه سال‌ها شاگرد اول کلاس بود. در پایان تحصیلات ابتدایی به فکر رفتن به حوزه علمیه افتاد اما به جهت پایین بودن سن از پذیرش او خودداری شد.

سرتانجام در سال ۱۳۵۲ به حوزه علمیه شیراز و مدرسه حکیم ابن شهر می‌رود و پس از یکسال عازم قم می‌شود و در مدرسه معروف حقایق قم مشغول تحصیل می‌شود. در سال ۱۳۵۹ همزمان دروس دبیرستان را به صورت جهشی طی می‌کند اما به گفته خودش و علیرغم تمایلی که داشته، توفیق حضور در سنگر دیگر علم یعنی دانشگاه را پیدا کرد. است.حجت‌الاسلام فلاح‌زاده پیشتر اوقاقتش را صرف نوشته‌های فقهی خود می‌کند و تاکنون ۲۰ اثر از آنها منتشر شده که برخی بیش از ۶۱ بار تجدید چاپ شده است. همچنین برخی از تألیفات وی به عنوان متن آموزشی در حوزه علمیه مورد استفاده قرار می‌گیرد. با فلاح‌زاده از تحقیقات و پژوهش‌های حج و سلف آنها، بسته‌های آن و همچنین ارزیابی وی از ادبیات حال حاضر حج و مقایسه آن نسبت به گذشته، گفت‌وگو کرده‌ایم.

# مخاطبان به سه دسته تقسیم می‌شوند

**گفت و گو با حجت‌الاسلام محمدحسین فلاح‌زاده در باره پژوهش و تحقیق در زمینه حج**

موجود وجود دارد، فهم و درک و بعضاً به کار بستن و استفاده از آنها برای عموم مردم و حجاج مشکل است، چون اینگونه کتاب‌ها عموماً به صورت کتاب منبع و مرجع نگارش یافته بودند. در حالی که ما در حج نیاز به کتاب‌های آموزشی برای عموم داریم. در همان سال دست به کار شدیم و یک کتاب مناسب حج صورت تهیه کردم که بسیار مورد استقبال قرار گرفت که تاکنون دهها بار با شمارگان بالا چاپ شده است.

کتاب دیگری که بسیار مورد استقبال قرار گرفت، مناسب حج ویژه بانوان بود که مسائل و احکام فقهی حج بانوان را با نثری روان -علیرغم مشکلاتی که در ذکیک فقهی است- بیان کرده است.

ما حتی در مورد کودکان و اطفالی که به حج شرف می‌شوند دو کتاب نوشتم که در آنها با ادبیات و نثر کودکانه مسائل خود کودکان و هم راهنمای سرپرستان کودکان غیر معین مسائل مورد نیاز درج شده است.

آنچه که بنده و همکارانم در تألیف کتاب‌های حج دنبال می‌کنیم این است که با توجه به تعدد فتاوی مراجع تقلید و کتب فقهی، عموم افراد بتوانند شیوه‌ای آسان و به دور از فتاوی گوناگون و در درین حد رعایت احتیاط پاسخ سوالات و نیازهای خود را دریافت کنند.

**به نظر شما بهترین بسته‌های پژوهشی و تألیفی در زمینه حج چیست؟**

بسته‌های پژوهشی و تألیفی حج در سه بخش علاوه می‌شود، یک بخش بسته‌های عملی یا همان مناسب است. بخش دوم در مورد مکان‌های این اعمال و تاریخ آنهاست و بخش سوم نیز مربوط به اسرار و معارف حج است که اگرچه کتاب‌های زیادی هم در این زمینه نوشته شده است اما باید با تغییر و اصلاح شیوه و نثر نگارش و عمق دادن به تألیفات در فکر ارائه کارهای بهتری باشیم.

**به عنوان سؤال آخر، ارزیابی شما از ادبیات حج و سلف و کیفیت آن پروژه در سال‌های اخیر نسبت به گذشته چیست؟**

همانگونه که قبلاًگفتم، یکی از مشکلات اساسی ما در گذشته، فهم مناسب و اعمال حج بود.

یادم هست روزی در یکی از عیبه‌های می‌نشسته بودیم، یکی از دوستان از فرط مشکلات آن روز، به صورت آرزویی گفت: «کاش کتاب مناسب و اعمال حج را می‌شد به صورت یک تابلو - آن هم به صورت ساده و روان - بر سر در جاده‌های نمی و عرفات نصب کرد. این مسأله از همان زمان بنده را در فکر فرو برد که چگونه می‌توانیم مناسب و کتاب‌های حج را به صورت ساده و روان و فائلی همه‌فهم ارائه کنیم.

البته نکته اساسی این است که تصور نشود، ساده‌نویسی یک کار آسان و روانی است بخصوص در متن مسائل فقهی و شرعی که سرشار از اصطلاحات و لغات نامأنوس برای مخاطبان است. اما به هر حال انجام شدنی است و چنانچه به کتاب‌ها مناسبی که در سال‌های اخیر نگارش یافته توجه کنیم، می‌بینیم که کاملاً ادبیات و نثر آن با کارها و نوشته‌های قدیم تفاوت دارد علیرغم آنکه هیچگونه تغییری در احکام و فتاوا صورت نگرفته و امانت کاملاً حفظ شده است.



هم مورد توجه قرار گرفته است.

در مورد احکام و مناسب حج هم با توجه به نوع نگارش

و نثری که متناسب با قشر تحصیلکرده باشد، تلاش‌های خوبی صورت گرفته و برخلاف نثر متداول و سنگین حوزوی، در اینگونه کتاب‌ها با شیوه‌های روان و سلیس مطلب معلق و سنگین بیان شده است.

یکی از کارهای دیگر و در راستای استفاده از روش‌های آموزش بهتر، چاپ کتاب‌های اعمال و مناسب حج به صورت مصور است که بسیار از آن استقبال شده و حتی برخی کشورهای دیگر هم کارهای ایران را در کشور خودشان چاپ و منتشر کرده‌اند.

یکی از مسائل که حجاج در ایام حج با آن مواجه می‌شوند، آلهه برخی شبهات نسبت به تشیع است. به نظر شما چه کار علمی را در این زمینه مفید می‌دانید؟

اگرچه حج را ما به عنوان مظهر و تجلی وحدت مسلمین می‌دانیم اما معتقدیم طرح مباحث کلامی از گذشته نیز در سفر حج با توجه به حضور ادیبمندان مختلف مسلمان وجود داشته و جای هیچگونه نگرانی از آن نیست. آنچه اهمیت دارد طرح اینگونه مسائل در فضای علمی است. ادیبمندان شیعی نیز در بسیاری موارد پاسخ مستدل و منطقی به شبهات داده‌اند. به عنوان نمونه می‌توان به کتاب المراجعات و کتاب الغدیر اشاره کرد. مسأله مهمی که اینجا باید ذکر کنم این است که با توجه به اینکه امروزه اقبال کمتری به کتاب‌های گذشته می‌شود، این نیاز اساسی می‌شود که نیاز به کتاب‌ها و جزوات مختصر و محدود اما مستدل و قوی و با زبان روز داریم تا امکان دفاع منطقی هرچه بیشتر فراهم شود. البته در سال‌های اخیر کتاب‌هایی بر علیه شیعه منتشر شده و علیرغم آنکه شبهات مطرح شده غیر علمی و بی‌پایه و اساس بوده، اما پاسخ آنها نیز در چندین کتاب و جزوه چاپ و منتشر شده است که انتظار می‌رود ادیبمندان مسلمان در همه جای جهان اسلام باید جلو چاپ و نشر اینگونه آثار تفرقه افکن را بگیرند.

از خودتان و برنامه‌های تحقیقی و تألیفی‌تان بگویید. بیشتر تألیفات بنده متمرکز در مناسب و احکام و مسائل فقهی حج بوده و است و آنچه را که در این سال‌ها به نظرم رسیده برای اقتضار و گروههای مختلف معیاد است با نثری روان و گاهی با مثال‌ها و قالب‌های جدید - مثل تصاویر، نقشه - ارائه داده‌ام. علت اصلی هم که مراب است تألیف اینگونه کتاب‌ها کشاند، سفر اولی بود که به مکه داشتم. در آنجا به این نتیجه رسیدم که آنچه به عنوان اعمال و احکام حج در کتاب‌های

**پژوهش و تحقیق در زمینه حج چه تفاوت ویژگی نسبت به سایر تحقیقات علوم اسلامی دارد؟**

هر چند حج یک عمل اسلامی است و تحقیق و پژوهش در آن نوعی پژوهش در علوم اسلامی به شمار می‌آید اما نسبت به سایر پژوهش‌ها از نوعی جامعیت و کلیت برخوردار است. حج اگر چه یکی از عبادات مهم است و در آن مسائل معنوی و عبادی در حد اعلا مورد توجه است اما در عین حال سرشار از مسائل مهم اجتماعی و امور مربوط به جهان اسلام است. در حقیقت حج یک نماد و سمبل خانوادگی است که فرزندان ابراهیم و اسماعیل و هاجر در یک مکان مجتمع می‌شوند و با الگو و سرمشق‌گیری از اعمال و رفتار آنها، وحدت و یکپارچگی خانوادہ خود را به نمایش می‌گذارند. بنابراین حج و تحقیقات پیرامون آن صرفاً فقهی و احکام و مسائل شرعی نیست بلکه تحقیق و پژوهش از ایجاد جامعه شناختی، ملل و نحل و بسیاری ریشه‌های دیگر است. و از این نظر با پژوهش‌های با محور واحد متفاوت است.

از طرف دیگر اگر حج را نماد و مظهر اسلام بدانیم، پس پژوهش در حج، تحقیق در کل معارف و علوم اسلامی خواهد بود چون شما در اعمال حج تقریباً با همه افعال و بخش‌های علوم اسلامی عبادات، مسائل اقتصادی، اجتماعی و عرفان اسلامی، فلسفه وجودی اعمال، خانه و خانواده، مسائل اقتصادی و کلامی و… سر و کار دارید.

**تحقیقات حج در چه سطوحی انجام می‌گیرد؟**

به نظر من تحقیقات در هر موردی باید با در نظر گرفتن سطح آمادگی مخاطبان آن انجام گیرد. در حج به طور کلی مخاطبان در حج به سه دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول عموم حج‌گذاران و عامه مردم، دسته دوم کارگزاران ویژه حج هستند و دسته سوم راهنمایان و روحانیان حجاج هستند. در تحقیقات

مربوط به حج باید هر سه گروه به طور کامل مورد توجه قرار گیرند. بخصوص در تألیف و تدوین کتب و منابع باید این سه گروه مورد توجه قرار گیرند و سطح آمادگی و بینش هر گروه باید ملاک آموزش آنها باشد.

در مورد کارگزاران حج، منابع و آموزش‌های باید به گونه‌ای باشد که تمهیدات لازم برای انتقال

جمعیت یک شهر صدها نفری به یک کشور خارجی در یک زمان محدود و انداره آنها و آموزش آنها برای رعایت قوانین و مقررات کشور خارجی و بسیاری مسائل دیگر در نظر گرفته شده باشد. در سطح دیگر روحانیون و راهنمایان زائران هستند که باید خوراک علمی قوی مانند اعمال و مناسب حج، معارف حج، تاریخ و اماکن مکه و مدینه و سایر مسائل حج را در اختیار داشته باشند.

**با توجه به افزایش آگاهی و سطح تحصیلات زائران در سال‌های اخیر به ویژه با وجود کاروان‌های دانشجویی و… چه اقدامات عملی را برای پاسخگویی به آنها لازم می‌دانید؟**

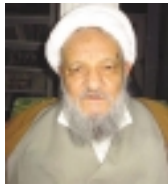
هر چند روحانیونی که پروژه در سال‌های اخیر در کاروان‌ها حضور می‌یابند از سطح علمی و توان خوبی برخوردارند، اما برای افزایش آگاهی و پاسخ به سوالات احتمالی افراد با تحصیلات و آگاهی بالاتر، کتاب‌ها و نوشتارهایی به صورت‌ها و قالب‌های مختلف مثل: سفرنامه، پرسش و پاسخ، تحقیقات تاریخی و پژوهش‌های میدانی و… انجام گرفته است که بسیار



شماره ۶۱۷  
مختمبه ۶ دی ۱۳۸۳  
پایگاه اطلاع رسانی  
مختمبه

## گفت و گو با آیت الله نجفی

# موضوع و اهمیت زیارت



محمدصادق نجفی در سال ۱۳۷۵ در شهرسان شستر به دنیا آمد. پدر و نایک او همه اهل علم بودند و او نیز در ۱۳ سالگی وارد سلک روحانی شد و در مدرسه فقیه قم به فراگیری علوم حوزوی پرداخت وی از محضر اساتیدی همچون آیت مرعشی حائری و حسن زاده آملی بهره برده است.

از آیت الله نجفی آثار بسیاری در قالب تألیف و ترجمه منتشر شده است. از جمله موضوعاتی که بخش زیادی از تألیفات ایشان را به خود اختصاص داده است: آثاری از قبیل حج و زیارت، تاریخ شیعه، تفسیر، تفسیر تفسیر، وحدت، حوزة سیدالشهدا و حج و زیارت و مسأله و مسائل اهل انعام و معبود گفت و گو با آیت الله محمدصادق نجفی است.

**به نظر شما فلسفه و اهدافی که در حج دنبال می شود چیست؟**

همانطور که قرآن کریم در آیه ۲۷ سوره حج اشاره می کند، قرآن همچنین یکی از علل فریضه حج را در کنار توحه به خدا و تجدید عهد با پروردگار، نشود منابع فریضه زیارتی از آنها معرفی می کند که باید مسلمانان جهان در این سفر بزرگ و در این کنفرانس جهانی که هر سال یکبار تشکیل می گردد بدین منابع توجه نموده و از آنها حداکثر بهره‌وری را داشته‌اند.

واژه منفعت (مصل فعه) که در قرآن به صورت جمع آورده شده است دارای ابعاد و معنای وسیع و گسترده‌ای است که مسلمانان منابع مادی در مقابل منابع معنوی و اجتماعی آن که در این فرمان بزرگ الهی و دستورالعملی الهی ملحوظ گردیده است، کوچک و غریب قابل ذکر به نظر می رسد. و یکایک اعمال حج که باید در یک مکان معین و همزمان و به صورت دسته جمعی و اجتماعی انجام پذیرد و همچنین مسأله تزیین و آرایش و تمیز آن در میان مسلمانان و مستمندان قابل بر اهمیت این جهت در موضوع حج است. ولی ما مسأله‌ها را حسن ظاهر و روم خوب و استیلا اسلامی که از این اجتماع بزرگ جهانی آنچه‌آن که انتظار می رود به وجود نیامد و آن الفت و ارتباط برادری در آن سطری که متناسب دستور الهی و یکی از مهم‌ترین هدف‌ها این برنامه عظیم است به دست نیامده است.

**اهمیت زیارت از دیدگاه مسلمانان چیست؟ و دارای چه پیشینه‌ای می باشد؟**

یکی از برنامه‌های مسلمانان از صدر اسلام تا به امروز مانند همه پروان‌های استقامت استقامتی دیگر، تحلیلی و بزرگداشت از مقام انبیا و اولیای خدا و ادای احترام نسبت به راهنمایان فکری و دهریان معنوی و شهداست. این احترام و بزرگداشت در اثر تعلیمات قرآن و معجزات و روش پیامبر اکرم (ص) به وجود آمده است و یکی از ابعاد و عبادت مستحب به نام زیارت معروف گردیده است و پروان قرآن از دور و نزدیک خود را به سوی مغرب پشیمانان مذهبی رسانده بر آنان درود می فرستد و جلاش را بر زبان می راند که بیاگر فضیلت اخلاقی و تعلیمات و برنامه‌های عملی آنان و گویای مصائب و مشکلاتی است که در راه تکمیل بخشیدن به این تعلیمات تحمل کرده‌اند. همچنین در کنار این امکان به عبادت خدا و به نماز و دعا

## کتاب

### صحبة الرسول بین المنقول و المعقول

مؤسسه فرهنگی هنری مشعر وابسته به حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت در ادامه انتشار کتاب‌های با موضوع حج و به زبان عربی به تألیف کتاب، صحبة الرسول بین المنقول و المعقول را به زبان به چاپ سپرده است. این کتاب ۱۲۲ صفحه‌ای با قطع جیبی محمدعلی النجفی مؤلف این کتاب عربی است که با قیمت ۶۰۰ تومان در شمارگان ۱۰۰۰ نسخه در ۱۳۷۵ هجری قمری چاپ اول آن سیری شده است.

### منتخب ادعیه و زیارت

منتخب ادعیه و زیارت، جزو کتاب‌های پرشمارگان نشر مشعر در سازمان حج و زیارت است و به‌تازگی قطعه کوچکی از این نوع کتاب‌ها توسط ناشر پادشاه چاپ و منتشر شده است. در ابتدای این کتاب کوچک بخشی به عنوان افزه دخیل آمده است و در ادامه ده زیارت نامه در بخش دوم نیز ۱۷ نماز است ۱۷ نماز است. ۱۰۰۰ نسخه از این کتاب ۶۰۰ صفحه‌ای اخیراً در چاپخانه دارالحادیث منتشر شده. منتخب ادعیه و زیارت ویژه مدینه منوره به چاپ رسیده است.

می‌پردازند و برای آموزش گاهان و پذیرش توبه خویش از خدای متعال کمک می‌گیرند. به همین لگزه احترام قابل شانه و برای اینکه این امکان با مرور زمان از بین نرود و برای اینکه عبادت‌کنندگان نماز گذاران در این مکان‌های مقدس باطمینان از سرعام گویا به نماز و عبادت مشغول گردند و بروی توبه نامه و اولیا خدا ساقی قرار می‌دهند که این بناها امر به ناپدید می‌شود و طبعاً در کنار همین حرم‌های عبادت و نمازهای جماعت، مساجد نیز بنا گردیده و این برنامه بزرگداشت از سوی مسلمانان نیز مانند سایر اعمال مذهبی یک عمل انگیز و بدون پایه و اساس نیست، بلکه برنامه‌ای است که در مرحله اول از خود قرآن مجید و در مرحله بعد از عمل شخص پیامبر و از روش صحابه اخذ شده است.

**موضوع زیارت در منابع و آثار اهل سنت و شیعه چه جایگاهی دارد؟**

علمای اهل سنت در کتاب‌های حدیث و تاریخ از جمله «سبک» متوفای ۷۵۶ ه. ق که یکی از معروف‌ترین علمای اهل سنت است در کتاب خود مدفا السقام درباره استحباب زیارت احادیث قرآنی نقل نموده است که در یکی از این احادیث رسول خدا (ص) می‌فرماید: هر کس خانه خدا را زیارت کند و مرا زیارت کند، بر من جفا نموده است.»

اما از نظر شیعه در منابع و مآخذ متعددی، زیارت قریب‌پیامبر و ائمه هدی علیهم السلام از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار گشته است تا جایی که شیخ حرعاملی در کتاب وسائل الشیعه روایتی را از امام صادق در مورد زیارت قریب‌پیامبر اکرم ذکر می‌کند که بر اساس آن اگر مسلمانان زیارت قریب‌پیامبر را ترک کنند، حکومت اسلامی موظف است آنان را به چنین سفری مجبور کند و در صورت نیاز، هزینه این سفر را نیز از بیت‌المال تأمین نماید. همانگونه که در سفر حج و زیارت خانه خدا چنین عمل می‌شود.

**یکی از موضوعاتی که در مسائل فقهی به چشم می‌خورد و پیروژه در سفر حج اختلاف در مسائل فقهی است به نظر شما این اختلاف از کجا ناشی شده و وظیفه مردم چیست؟**

واضح است که اساس و مبانی احکام و قوانین اسلام را قرآن و حدیث تشکیل می‌دهد و در این مسیر اگر سخن از اجتماع و عقل به میان آید آنها نیز برگرفته از همان قرآن و حدیث است و ولی

اختلاف در فقه و برداشت و کیفیت در تشخیص مفاهیم و نتیجه‌گیری از این دو بنای اساسی که اعتماد نامیده می‌شود موجب اختلاف نظر در مسائل فقهی گردیده است و از اینجا است که در طول تاریخ در میان اهل سنت نیز مانند مذهب شیعه فقه‌ها و مجتهدین فراوانی به وجود آمده است و کمتر حکم فقهی پیدا می‌شود که درباره آن در میان اهل سنت چنین قول و قفوا وجود داشته باشد و از اواسط قرن هفتم هجری آراء نظریات این گروه از فقها مانند ابوزعمی، ضحی، سفیان شوری، ابن مبارک و دهقانیه و مجتهد دیگر در کنار نظریه و فتوای فقهی چهارگانه معروف اهل سنت امام شافعی، مالکی، ابوحنیفه و احمدین حنبل نقل می‌گردید و چه بسا دلیل آنها قریب و فتوی‌شان بر فتوی این چهار تن نیز مرجع تشخیص داده می‌شد.

ولی در سال ۶۶۵ ه. ق دستور ملک ظاهر پادشاه مقتدر مصر را یک برنامه وسیع فقه اهل سنت به همان چهار مذهب معروف منحصر گردید و راه اجتهاد بروی دیگران مسدود گردید و نظر مجتهدین و فقهایی گذشته نیز تدریجاً متروک شد و جنبه تاریخی به خود گرفت.

اما باید توجه داشت با انحصار و محدودیت که در خط مشی فقهی اهل سنت به وجود آمد، نظر سایر فقه‌های جهان چهار تن عملاً ملغی اعلام گردید و با وجود اختلاف نظر و اختلاف فتوا در محدوده همین چهار مذهب با برپا باقی است و در میان این همه احکام اسلام امر از عبادت و تبرکات کمتر حکم پیدا می‌شود که مورد اتفاق تمام این مذاهب چهارگانه باشد و حکم‌های قرآنی که در طول سالیان دراز در این مورد تألیف گردیده، دلیل بر وسعت این اختلاف نظر است. تنها در عصر حاضر کتابی به نام «الفقه علی المذاهب الاربعه» (فقه براسات مذاهب چهارگانه اهل سنت) نوشته شده است که در ایچ حج مجلد و پنج بر ۲۵۰۰ صفحه می‌باشد. زیرا ما اگر تنها احکام نماز را که از روش‌ترین برنامه مذهبی است در نظر بگیریم، خواهیم دید که هر یک از این مذاهب چهارگانه در یک تک‌تک اجزا و شرایط آن نظریه و فتوای خاصی دارند. مثلاً آیا لازم است تکبیر نماز به صورت الکر یا بلند یا هر کدامی که مفهوم آن دلالت بر عظمت خداوند باشد مانند سجده (الله) کافی است؟ آیا عربی بودن در تکبیر شرط است یا ترجمه آن به هر نسی صحیح است و همچنین آراء نظریات درباره سوره رکوع و سجود و تنها درباره کیفیت تشهد بر خلاف فقه شیعه که هیچ‌گونه اختلافی در آن وجود ندارد. در فقه اهل سنت قول مختلف وجود دارد که به نام آراء اقلان به گفته معروف است.

متفاوت‌بند از این مطالب آن است که بگیریم همانطوریکه در میان مذاهب چهارگانه اهل سنت در مسائل فقهی اختلاف نظر در چنین سطح وسیع و گسترده‌ای وجود دارد و در عین حال هیچ یک از پیروان این مذاهب به خود حق نمی‌دهد بر یک مسأله‌ای که بر خلاف نظر مذهب خاص است به پیروان سایر مذاهب اولاد بگیرد. باید همان نظر روش را درباره پیروان مذاهب شیعه نیز معرفی و مرعی دارد. زیرا عمل هر یک از این گروه‌های پنجگانه اسلامی مستی بر روش و دستور مذهب خاصی است که از آن پیروی می‌نمایند.

**به نظر شما وظیفه حجاج در مسائل اختلافی به ویژه در برنامه‌های گروهی و اجتماعات چیست؟**

فقه‌ها و مراجع شیعه در کتاب‌های فقه خود، طبق روایات و رهنمودهای ائمه (ع) شرکت در اجتماعات اهل سنت مثل نماز جماعت را به خصوص در سفر حج که مظهر اتحاد و یکپارگی مسلمانان جهان است مورد تأیید قرار داده و گاهی آن را لازم دانسته‌اند. در سال ۱۳۹۹ هجری طبق فرمان دستورالکدام خمینی تمام جماعت‌هایی که معمولاً در منازل و محل اقامت گروه‌های ایرانی تشکیل می‌گردید به طور کلی تعطیل شد و حجاج ایرانی در صفوف نماز اهل سنت قرار گرفتند. مسأله دیگر که در کتب فقهی به آن اشاره شده است مسأله مهر گذاشتن در سجده است و طبق فتوی مراجع در هیچ نقطه‌ای از مسجدالحرام و مسجدالنبی که با سنگ مرمر فرش است نیز به گذاشتن مهر نیست و این سنگ‌ها مانند سنگ‌های دیگر است که سجده بر آنها جایز است. گذشته از این، اگر احیاناً در شرایط خاصی به فرش و مانند آن نیز سجده شود ممانعی ندارد و نماز صحیح است ولی با مکان سجده به سنگفرش‌ها سجده نمودن به فرش و مانند آن صحیح نیست.



شماره ۱۱

مجله شهریور ۱۳۸۷

مجله شهریور ۱۳۸۷

## گفت و گو

**گفت وگو** با **مجید آخوندزاده** مدیرعامل مؤسسه فرهنگی– هنری و انتشاراتی **مشعر**

# می خواهیم در کشورهای عربی نمایندگی ایجاد کنیم

مجید آخوندزاده متولد ۱۳۳۵ در شهر قم است و از حدود دو سال پیش به عنوان مدیرعامل مؤسسه فرهنگی- هنری و انتشاراتی

وی همچنین از سال ۱۳۷۱ معاونت اجرایی پنه مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت را به عهده دارد

پیرامون نقش مدیریتی وی در مؤسسه فرهنگی- هنری و انتشاراتی مشعر گفت‌وگویی با وی انجام دادیم که با هم می‌خوانیم

**آقای آخوندزاده** با توجه به سمت شما به‌عنوان مدیرعامل مؤسسه فرهنگی هنری مشعر، جایگاه نظارتی خود بر کار نشر را در این مؤسسه چگونه ارزیابی می‌کنید و اصولاً نقش محوری شما چیست؟

بناطع کلیه امور اجرایی این مؤسسه به عهده مدیر عامل است، ولی کارسپاسبتگاری کتاب‌هایی که در خصوص حج و زائران است در بخش هیأت مدیره مؤسسه انجام می‌شود، خستنا هرساله برای زائرانی که به عمره مشرف می‌شوند و زائرانی که در حج تمتع شرکت می‌کنند و همچنین زائران سوریه هم فعالیت‌هایی داریم که در همین رابطه کتاب‌هایی را به چاپ رسانده‌ایم.

با توجه به اینکه نشر مشعر یکی از ناشران فعال در امور نشر در کشور محسوب می‌شود و به‌صورت اختصاصی کتاب‌های ویژه حج را منتشر می‌کند، برای توسعه آن در سایر کشورها تاکنون چه اقداماتی انجام داده‌اید؟

ما سعی کردیم در داخل کشور در تمام استان‌ها نمایندگی ایجاد کنیم و در حال حاضر کتاب‌های ما توسط نماینده‌گی‌های داخلی به دست زائران می‌رسد، ما از این باب‌ت در داخل کشور مشکل خاصی نداریم، اما در مورد خارج از کشور هم در کشورهای سوریه و لبنان مقدمات کار فراهم شده و با انتشارات دارالحدیث صحبت کردیم و قرار شده ما کتاب‌هایی را که در نشر مشعر به زبان عربی منتشر کرده‌ایم به کشور لبنان منتقل کنیم و در امتحان این کشور قرار بدایم، تا زائران این کشور بتوانند از آثار منتشرشده به زبان عربی در ایران بهره‌مند شوند.

**چه برنامه‌هایی را برای مؤسسه فرهنگی هنری مشعر در روزهای آینده دارید که منضم به عملی کردن آنها هستید؟**

ما سعی کردیم کلیه مسائلی را که مربوط به حج و عتبات و سایر اماکن زیارتی است برنامه‌ریزی کنیم که زائران هم از مناسک حج هم‌راه و هم در رابطه با مسائل دیگر از اطلاعات کافی برخوردار باشند، چه در بعد عبادی و چه در بعد سیاسی. چون هماکنون که مستطضر هستیم حج و تشریفه حج عبادی سیاسی است و حضرت امام روح‌الله علیه‌السلام در سخنرانی‌هایی که داشتند و در پیام‌هایی که می‌فرمودند حج را یک فعالیت سیاسی عبادی می‌دانستند و به



**مقوله‌ای** به نام **کتاب** تا چه اندازه به‌عنوان آرزوی در انتقال مفاهیم و اهداف **ویژگی‌های پادشاه مژوآست**؟
ما با توجه به رهنمودی که نماینده ولی فقیه در سازمان حج و زیارت فرمودند، سعی کردیم این کتاب‌ها را با نازل‌ترین قیمت بخری بناطع کتاب یک متناً و اطلاعات عمومی است که مورد استفاده هر زائری هست، ما در زمینه‌های مختلف چه در زمینه‌های امکان مقصد و مترکه‌ای که در مدینه و مکه وجود دارد و غیره آنها را به‌صورت تصویری و به‌صورت نوشتاری تهیه کردیم و حتی یک بخش از این مؤسسه برای آشنایی با اقله منطقه پژوهشگری برخوردار هستند، اطلاعات به‌صورت خداید‌های نوشتی و سیم‌دی تهیه شده تقریباً یک آگاهی و آشنایی مفهومی دربارهٔ اقله و روحانیان کاروان‌ها هم در این رابطه نقش دارند ولی فردی که واقعاً خواهد به‌صورت عمیق این سفر را در فرک کند و اختیاراتی را که در سفر اسلام بوده و آن مکان‌هایی را که بعضاً وجود ندارند بفرمید بهتر این است از این کتاب‌هایی که آماده شده مطالعه داشته باشد و یک یاد بازورد آن سرزمین مقدس شود.

**جایگاهی** به‌عنوان یک **مفبر انتشاراتی** در **طول روز** چته، ساعت **وقت برای مطالعه** می‌گذارید تا هم از کم و کیف آگاهی که تولید می‌کند آگاه باشید و هم دانشه‌های خود در زمینه‌های مختلف را افزایش دهید؟

ما سعی می‌کنم با کارهای اجرایی به‌عهدام گذشته شده و واقعاً کارهای سنگین اجرایی هست، حداقل روزی یک ساعت را به مطالعه اختصاص دهم حالا چه جراید چه کتاب‌هایی که می‌خواهد به چاپ برسد، روزی هم رفته سعی می‌کنم ارتباطم با کتاب قطع نشود، هر چه باشد بخشی از زندگی ما با کتاب عین شده و بناطع ما در حین کار هم بخشی از اوقایمان خوشحاله با مطالعه، مرور کتاب‌های تازه منتشره، حداقل در انتشاراتی خودمان (تشریح آمیزی) می‌شود که جای خوشحالی دارد، چون آدم هم کارش را انجام می‌دهد، رهم در حین کار میرواست کتاب‌های متعددی را روزی برودن مرور کند، فکر می‌کنم این حسن کار ماست.

### گزارش

## مرکز تحقیقات حج

راه‌اندازی شده است.

مرکز میزور از نظر تنگنمایی وابسته به نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت است.

مرکز تحقیقات حج در سال ۱۳۷۰ با تحقیق و پژوهش پیرامون مسائل حج کار خود را شروع کرد و در سال‌های بعد با ورود به تحقیقات آفتابانی، تاریخی، فقهی، ترجمه و راه‌اندازی تصفاه پژوهشی به عنوان سازمان آگاهی و قلب و پدیدآورندگان اصلی فرآورده‌های فکری، نویسندیش تحولانی مثبت در فعالیت‌های گروهی اسلامی تلقی می‌شود.و فعالیت این است که هرچه تحقیقات از حالت فردگرایی خارج گردد و به گروه‌گرایی سوق داده شود، علاوه بر رشد و توسعه نسبی پژوهش‌ها، بر زرقا و غنای آنها نیز افزوده می‌شود. از این رو، در کشورهای پیشرفته، برنامه‌ریزان کلان پژوهشی اصرار دارند که کارها در قالب مجموعه‌ها و نظام‌های علمی معین تمرکز یابند، شاید بتوان یکی از مهمترین دلایل موفقیت آنان را اهتمام فراوانشان به سامان‌دهی و نظام‌مندسازی پژوهش‌ها به جای پراکنده کاری دانست.

مرکز تحقیقات حج تنها نهاد پژوهشی در زمینه حج است که با هدف تمرکز پژوهش و تحقیقات دربارهٔ مسائل حج، عمره، عتبات عالیات، تولید کتاب‌ها و جزوه‌ها و آثار مورد نیاز زائران، آشنایی با مذهب تشیع و مسائل اعتقادی شیعه و پاسخگویی به شبهات

**تاریخ تاسی**

مشاورات مرکز تحقیقات حج از تون بر دو ندرته ادواری به پیش از چهارصد عنوان می‌رسد، به برسی از آنها اشاره می‌کنیم، العربية المعاصره، قاموس الحرمین الشريفین، آثار اسلامی مکه و مدینه، الحج فی القرآن، الحج فی السنه، حج الاثینا، الامنه، جریع‌ای



۱۲

شماره و

مخترشده ۱۳۸۲

مؤسسه فرهنگی هنری مشعر

قم

مشعر

مؤسسه فرهنگی هنری مشعر

قم

اثر کتاب «سایه هیچ» از حمید یزدان‌پرست چاپ و منتشر و در بازار کتاب ایران توزیع شده است. این کتاب یادداشت‌ها و خاطرات سفر حج این نویسنده است که در بهمن ماه سال گذشته (۱۳۸۲) صورت گرفته انتشارات اطلاعات چاپ اول این کتاب را اسفند (۱۳۸۳) یا شمارگان ۲۰۰۰ نسخه در ۹۸۸ صفحه منتشر کرده است. برای آشنایی بیشتر با انگیزه‌های نگارش و چاپ این کتاب به‌سرّاح حمید یزدان‌پرست و قلم گفت‌وگویی ما با وی در ذیل می‌آید.

آقای یزدان‌پرست، اخیراً یادداشت‌ها و خاطرات شما از سفر حج در قالب کتابی منتشر شده است. می‌خواستم در ابتدا این سؤال را بپرسم که آیا نوشتن یادداشت‌های روزانه سفر حج به انگیزه چاپ کتابی در این مورد بوده یا در آن زمان به این موضوع فکر نمی‌کردید؟ نه، اصلاً چنین بود که بخوانم به انگیزه انتشار کتابی یادداشت روزانه بنویسم. فقط وقتی داشتیم می‌رفتیم، یک دفتر و یادگار هم با خودم برداشتم تا اسباباً مواد برجسته این سفر را یادداشت کنم. چون این اولین باری بود که توفیق سفر حج را پیدا می‌کردم، با توجه به کارهای متعدد روزمره‌ای که مأمورانیم، حافظه‌چندانی برای آدم نمی‌ماند. برای همین ترجیح می‌دادم چیزهای قابل توجهی را که می‌بینم، یادداشت کنم تا بعداً نیت بتوانم خودم را در آن فضای خاص بگذارم. بنابراین قصد و نیت اولیه‌ام این بود که یادداشت بردارم تا به‌صورت کتاب منتشر شود، بعضی وقت‌ها هم می‌خواستم کار را ادامه بدهم و… پس چه عواملی باعث شد تا آن یادداشت‌ها را به‌صورت کتاب منتشر کنید؟

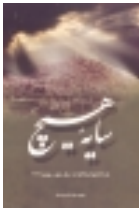
والله چون بسیاری از اوکالم در این سفر به تنهایی سپری می‌شد، فرصت داشتیم که یادداشت بردارم. بنابراین وقتی به ایران برگشتم، کار تقریباً تمام شده بود. بخش‌هایی از آن راهم برای چند نفر خواندم که مشتاقانم بعداً تشویق کردند تا به‌صورت کتاب منتشر شود. اگر یکی - در نا اعتقاد جدی می‌شد، قطعاً صرف‌نظر می‌کردم.

**در بین یادداشت‌های روزانه شما انتشار فراوانی دیده می‌شود. آیا این همه سفر حج و مشغولیات شما بوده یا پد آنها را به کتاب اضافه کردید؟**

از بین افرادی که در یادداشت‌ها آمده، عمده خزل‌ها و رباعیات و ابیات عربی جزوه محفلانات من است. ولی در مورد قصیده‌ها و بخش‌های از شعرهای‌ها، گاه نوالی ابیات را نمی‌توانم مرعات کنم. بنابراین وقتی برگشتم، آنها را از روی متن اصلی اصلاح کردم. مثل قصیده‌ای که در برج امام صادق(ع) است و یا شعری که در وصف حضرت ابوالفضل(ع) آمده. یادداشت‌های شما حالت سفرنامه‌ای به خود گرفته است.

گفت و گو با حمید یزدان پرست

## قصد انتشار یادداشت‌هایم را نداشتم



**بسیاری از وقایع، رفتارها و گفتارها، وقتی خارج از ظرف زمانی و مکانی‌شان مرور شوند، ملنزه به نظر می‌رسند**

با توجه به این مسأله قبل از شروع به نگارش تا چه میزان به مطالعه سفرنامه‌ها علاقه داشتید؟

در مورد مکّه؟

**نه، کلاً منظورم سفرنامه است، یعنی آخرین سفرنامه‌ای که مطالعه کردید، کدام مورد بوده؟**

آخرین سفرنامه‌ای که خواندم، فکر می‌کنم بخش‌هایی از کتابی است که دکتر هاشم رحیمی‌زاده ترجمه کرده‌اند. آن هم اثر سیاحان و گردشگران ژاپنی که مشاهدات خود را از ایران نوشته‌اند. این مورد را در همین اواخر خواندم.

**آخرین سفرنامه‌هایی که خوانده‌اید، به چه زمانی برمی‌گردد؟**

در مورد حج، آن چیزی که یاد می‌آید، سفرنامه مرحوم جلال آل‌احمد(حسری فریضقات) بود که اوایل انقلاب خواندم و بخشی از سفرنامه ایردوران امپدوار که در محله حج چاپ شده بود. چندسال پیش که آقای علی‌رضا قزوین سفرنامه حجّین را در روزنامه اطلاعات چاپ می‌کرد، چند شماره‌اش را خواندم. بوم، در مورد کتاب «سایه هیچ» از نظر نگارشی معمولاً چه نکاتی را سعی می‌کردید مراعات کنید؟

این مطالب را چون یک یادداشت کاملاً شخصی می‌دانستم، خیلی راحت همه چیز را می‌نوشتیم. در قید و بند اصول و قواعد خاص هم نبودم. جز اینکه روایتگر صادق‌ای و پیامدهای روزانه باشم، گرچه علیه خودم باشم. حج نوعی

خودکاری است و این کتاب نیز تاحدودی بر آینه همین موضوع است. بنابراین اگر شما به بخش‌های مختلف نگاه کنید، آن را خیلی شخصی می‌بینید اما در متن‌هایی که برای گروه مخاطب نوشته می‌شود، معمولاً بعضی چیزها را برعات می‌کنند. ولی من اصلاً در این فکر نبودم. چون قرار نبود برای کسی بنویسم، البته شاید همین خودش باشد که یکی خیلی راحت تمام احساسی‌هاییش را از این سفر بدون مصلحت‌اندیشی بیان کند. بیشتر دوستانی که این را خوانده‌اند آن را خیلی پر از زیبایی می‌کنند. راستش از بس مرا آدمی جدی و عصار قدرت داده تصور می‌کنند، حتی برادریم گفت این سفرنامه نیست، جوک نامه است. اما واقعیت آن است که در این سفر بعضی وقایع بیرون بود و مگر کل زندگی چیزی جز این است؟ بسیاری از وقایع، رفتارها و گفتارها، وقتی خارج از ظرف زمانی و مکانی‌شان مرور شوند، ملنزه به نظر می‌رسند. یعنی آنکه کسی فکر کند به آن چیزها در آن آیه چه می‌گذشت؟

**در ویرایش نهایی کتاب، تا چه اندازه نوشته‌های اولیه را تغییر دادید؟**

تغییر خاصی صورت نگرفته. مجموع یادداشت‌های کتاب، کم‌وبیش همان چیزهایی است که در حین سفر نوشته شده بود. اما در هنگام مرور نهایی، مواردی را که بادم می‌آمد یا در برخی‌های جیبی یادداشت کرده بودم، اضافه می‌کردم و نیز مطالب و شعرهای بسیاری که به پیشنهاد خواهرم حذف کردم. اصل یادداشت‌ها خیلی بیشتر از چیزی است که چاپ شده. به هر حال انتشارات اطلاعات لطف کرد که آن را چاپ کرده‌گرچه اگر کار به امروز کشیده شده بود، قطعاً واپایش منصرف می‌شدم.

**شما سؤال بکنم در این مورد صحبتی دارید؟**

سه چهار سال پیش کتاب مفصل داستان پیامبران (در تورات، تلمود، انجیل و قرآن و یازتاب آن در ادبیات فارسی) را به چاپ سپردم. مقالاتی نیز قبل و بعد از آن نوشته‌ام.

**کتاب‌های دو دست چاپ هم دارید؟**

بله، چند کتاب در مرحله آماده‌سازی است که امیدوارم فرصتی پیش بیاید تا به ناشر سپرده شود. یکی در مورد ایران‌شناسی است که احتمالاً تحت عنوان نامه ایران منتشر خواهد شد. کتاب مفصلی است که بیش از ۹۰۰ درصد کارهایش انجام شده. دومی خودآموز و شرح گلستان است که تقریباً کارهایش تمام شده. همچنین در جلد در مورد شاهنامه فردوسی که شرح اسطوره‌ای آن است، با توجه به اساطیر هند و اروپایی و غرب آسیا، تا حدی خواهد.



قبل احکام و مناسک حج، تاریخ مکه و مدینه، فرق اسلامی، اسرار و معارف حج و خطرات و مباحثی که مربوط به حج و یا حجاج می‌شود را در بر می‌گیرد. در این بخش حدود ۳۰۰۰ جلد کتاب وجود دارد.

بخش دوم، عهده کتاب‌های کتابخانه تخصصی حج، باز هم به موضوعات حج اما به صورت فرعی و جیبی توجه دارد و تلاش دست‌اندرکاران، جمع آوری کتاب‌ها بوده است که در پژوهش‌ها و تحقیقات مربوط به حج از این جهت که برای اهداف و برنامه‌های حج مفید و مؤثر باشد از آنها کمک گرفته شود. موضوع اصلی و عمده این کتاب‌ها عبارت است از مباحث کلامی و اعتقادی که بیروان رود بین عقاید ملت اسلامی و برخی گروه‌های اهل سنت مثل وهابیت وجود دارد. در همین موضوع، کتابی حدود ۲۵۰۰ جلد کتاب موجود است. کتاب‌های کتابخانه تخصصی حج دارای فهرستگاری کامل به روش کنگره است و دارای سالن مطالعه عمومی که گنجایش پنجاه نفر و سیستم فقهه باز برای مطالعه است. از امتیازات این کتابخانه که شاید به خاطر موقعیت متروپان آن باشد، دسترسی به کتاب‌های تخصصی درباره حج - چاپ کشورها و خارجی - است و تقریباً بهترین و بهترین مرکز جمع آوری و ارائه اینگونه آثار است. استفاده کنندگان از کتابخانه تخصصی حج، بیشتر محققان و روحانیون هستند و افراد دیگر نیز می‌توانند با ارائه معرفی‌نامه از مراکز علمی آن استفاده کنند. در این کتابخانه نشریات اسلامی و مرتبط با حج و بررسی نشریات خارجی در حوزه علوم اسلامی مانند التوحید، المعرفه و… در اختیار مخاطبان قرار می‌گیرد.

گفت و گو

شماره ۱۳  
مگسینه دی ۱۳۸۲

مگسینه دی ۱۳۸۲

## وضعیت کتابخوانی در بین مدیران کاروان های حج



همایش مدیران کاروان های حج تمتع سال ۱۳۹۳ در سالن آملی تئاتر ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت در تهران که در آخرین روز هفته حج برگزار شد، فرصت مناسبی بود تا یک بار دیگر مدیران کاروان های حج تمتع از شهرها و روستاهای سراسر کشور به مرکز سازمان حج و زیارت در تهران بیایند تا در آستانه سفر متموی حج از سخنان و معارف های مسؤولان برگزاری حج امتثال بهرمدند شوند. در پایان این همایش به سرانح برخی از مدیران کاروان های حج رفیقان تا از وضعیت کتاب و کتابخوانی در بین این کشر از اعضای جامعه اطلاعات مختصری داشته باشیم. با هم این گزارش را می خوانیم.

### مناسک، دقیقاً در کتاب هانزکر شده

محمدعلی مهدی جان مدیر کاروان ۱۳۳۹ از شهرستان کرچ اولین مسؤول کاروانی است که به سوال های ما در مورد وضعیت کتاب و کتابخوانی در بین مدیران حج پاسخ می دهد. او در این زمینه می گوید: «مدیران کاروان های حج نسبت به بقیه زائران باید وقت بیشتری را برای مطالعه کتاب های نوشته شده در این زمینه بگذارند چرا که آنها موظف هستند در برخی موارد به سوالات زائران تحت نظر خود پاسخ دهند. یکی از راههای یافتن پاسخ پرسش های بی شمار، مراجعه به کتاب های متعددی است که در مورد مسائل مختلف حج تا به حال نوشته شده.

محمدعلی مهدی جان از سال ۱۳۶۳ مدیر کاروان است و همه ساله در موسم حج امور اجرایی کاروان را به عهده می گیرد. او درباره مطالعه کتاب های مختلف در این ایام می گوید: در این موسم دیگر نمی شود کتاب مطالعه کرد چرا که فرصتی برای کار باقی نمانده. کتاب های مورد نیاز را باید در ماههای قبل از موسم حج مطالعه کرد. من شخصاً در طول سال برای اینکه تسلطی بر کارم داشته باشم به طور مداوم به مطالعه کتاب های متناسب با این موضوع می پردازم.

این مدیر کاروان که در طول سال به شغل مدیریت در کارهای دولتی اشتغال دارد در زمینه کتاب های موجود در بازار آن هم با موضوع ویژه اشاره می کند: «اکثر کتاب های که در حال حاضر در بازار کتاب موجود است رویکرد آموزشی در زمینه حج دارد و من فکر می کنم این کتاب ها برای فشر زائران در نظر گرفته شده در حالی که اگر برای امور آموزشی مدیران کاروان ها هم چنین کتاب هایی تهیه می شد حلالاً وضعیت بهتری در این زمینه داشتیم. چون

مدیرانی که سابقه کار در این زمینه را ندارند در سال های اول و دوم به بسیاری از جزئیات این سفر و ویژگی های یک مدیر موفق اشراف کامل ندارند؛ بهتر بود برای این طیف هم کتاب های مخصوصی در نظر گرفته می شد. از منظر محمدعلی مهدی جان کتاب های موجود در حال حاضر بیشتر در زمینه هایی همچون شناسایی اماکن متبرکه و مکه و مدینه، کتاب های شرعی، مناسک و مراسم و اجرائیات خلاصه می شوند و در زمینه کتاب های علمی و با معیار عمیق در این حوزه کمتر کار شده است.

### در مساجدمحل اقامت زائران نمایشگاه قطعی برپا می کنیم



سیده مهدی کرمانی مدیر کاروان ۱۳۶۹۱ از شهر تهران یکی دیگر از مدیران شرکت کننده در همایش مدیران کاروان های حج تمتع سال ۸۳ بود. او نیز در مورد نقش کتاب در برنامه همایش می گوید: «من سعی می کنم همواره انواع کتاب ها را همراه خودم داشته باشم چرا که فکر می کنم ما با تمام مشغله ها و دغدغه هایی که داریم نمی توانیم تمامی مسائل، آن هم مسائل مهم شرعی را با دقت لازم حفظ کنیم. برای همین بهترین تکیه گاه در چنین موارد همراه داشتن انواع کتاب های مرجع در این زمینه است. به عنوان مثال من هر سال همراه کاروان تحت نظرم تعدادی کتاب نیز حمل می کنم که در زمان اقامت در آنجا کتاب های موجود در اطراف اقامت را در مسجدی که به محل اقامت زائران تحت نظر نزدیک است در قالب نمایشگاهی در اختیار تمامی اطراف اقامت قرار می دهم و فکر می کنم این یک راه مؤثر در راه ترویج کتاب و کتابخوانی در موسم حج باشد.

سیده مهدی کرمانی یادآوری می کند: «من و اطراف اقامت هر ساله کتاب های مورد نیاز را به صورت کلی تهیه می کردیم و اغلب بر حسب فهرست اعلام شده کتاب تهیه می کردیم ولی امسال سعی کردیم هر یک از زائران در انتخاب کتاب های مورد نیاز خودشان تصمیم بگیرند.

این مدیر کاروان تنها ناسر فعال در زمینه کتاب های حج را نشر معشر در تهران می داند و اضافه می کند: «من همواره به اطراف اقامت معارف می کنم تازه های این نشر را خریداری می کنم. چرا که مسؤولان نشر مشر ثابت کرده اند که در این راه ثابت قدم هستند و تمامی نیازهای یک زائر و یا مدیر کاروان را با تمام جزئیاتش منتشر می کنند.



کرمانی از جمله مدیرانی است که به اندازه قابل توجهی کتاب تهیه کرده است و هنگام صحبت کردن بسته سنگین کتاب های تهیه شده را برای مدتی زمین می گذارد تا هم نفسی تازه کند هم راحت تر صحبت کند. او توضیح می دهد: «اینها برای فکری و معنوی هر زائر در کنار سایر رسانه های صوتی و تصویری از طریق کتاب تأمین می شود و برای همین شناسیده است در این زمینه بیش از پیش سرمایه گذاری شود و اختصاص یک ناشر آن هم برای کل کشور شاید زیاد منصفانه نباشد هر چند این ناشر بزرگترین و فعال ترین ناشر در حوزه کاری خود باشد.

### کتاب هر چقدر چاپ شود دایم هم کم است

علی هنروز مدیر کاروان شماره ۱۳۳۳۸ از شهرستان شیراز استان فارس، یکی دیگر از مدیران حج است که به سوالات ما پاسخ می دهد. او می گوید: معمولاً سعی می کنم مطالعه داشته باشم. چون شغلم یک کار فرهنگی است و کارمند آموزش و پرورش هستم. در زمینه های فرهنگی بیشتر مطالعه دارم. سعی می کنم علاوه بر بخش های الان کاروان این است. بنابراین باید بیش از پیش در حوزه مسائل حج مطالعه کنم. البته سعی می کنم برای حجاج کم نگذارم و در مقابل آنها و سوال های موضوعی آنها کم نیآورم.

او اشاره می کند: کتاب از آن مقوله هایی است که هر چقدر چاپ شود هنوز هم کم است چون اطلاعات و دانشی های متنوع پیرامون هر موضوع آنقدر زیاد است که نمی شود به دانسته های قبلی اکتفا کرد.

علی هنروز برخلاف دو هم صنف خود معتقد است کتاب های چاپ شده پیرامون حج کافی است و برای وضعیت فعلی کفایت می کند. او می گوید: اگر خواننده و مخاطب خوبی داشته باشیم همین تعداد کتاب موجود هم کفایت می کند. چرا که در آنها سعی شده موارد مهم و قابل توجه هر چند گاهی به اشاره یادآوری شود بنابراین کسی که کتاب های موجود با موضوع حج را به صورت کامل مطالعه کند، در انجام وظایف خود در این زمینه قطعاً کم نمی آورد و برعکس می توان گفت فهمی های تعداد اندکی را هم که در مطالعه و یادگیری افزایش منظم هم کم دقتی می کنند به آنها گوشزد کنند.

به گفته علی هنروز غالب برنامه های مطالعاتی او در طول سال شامل کتاب های با موضوعات فرهنگ، ماه، ادیان و مذاهب و کتب دینی مختلف می شود.

### با کتاب های دینی بزرگ شده ام

در ادامه گفت و گوا در میان مدیران کاروان های حج به پیرمردی برمی خورم که بچهره ای آفتاب سوزخته دارد و از نوع لباس هایی که پوشیده می توان حدس زد از هموطنان شرق کشورمان می باشد. حاکم درست از آب در می آید. مدیر کاروان شماره ۱۳۴۹۸ از شهرستان اسفراین استان خراسان شمالی است. ۵۵ سال سن دارد و امسال دهمین سال است که مدیریت کاروانی را به عهده دارد. وقتی سوالم را بر مبنی برنامه کتابخوانی او می پرسم با همان صفا و صمیمیتی که در لحن و زبانش موج می زند می گوید: اگر کتاب نخوانم که چیزی یاد نمی گیرم باید در اوقات فراغت به سراغ کتاب ها برویم تا معلوماتمان اضافه شود.

وقتی درباره شغلم می پرسم می گوید: کارمند بازنشسته اداره پست است و یادآوری می کند روحانی زاده است و از همان دوران کودکی با کتاب های دینی بزرگ شده است.



**بیشتر کتاب‌هایی که این پیرمرد خراسانی در طول سال‌های گذشته مطالعه کرده در بخش‌هایی همچون: دین، احکام، شریعت و... خلاصه می‌شود و در حال حاضر یکی از مدیران کاروان شهرستانی است که اطلاعات فراوانی پیرامون مسوولیتی که قبول کرده از قبل کسب کرده است. او معتقد است، آدم باید به کارش تسلط داشته باشد و برای همین با انواع کتاب‌هایی که تهیه کرده سعی دارد به مسئولیتی که از ده سال پیش به عهده او گذاشته شده چیرگی بیشتری و به قول یکی از هم‌صنف‌هایی‌در مقابل انواع سؤال‌ها و پرسش‌ها هم‌گام نیاید.**

**نودصدزائران کاروان هاروستایی هستند**
چهره مردان روستایی را هم می‌شد در میان مدیران کاروان‌های حج سراسر کشور در اسفند آملی‌تأثیر سازمان حج و زیارت دید. یکی از آنها نورمحمد احمر مدیر کاروان شماره ۳۸۱۲ در جمع محافظان اهل سنت بوده که از توابع شهرستان گنبد به همایش سالیانه در تهران آمده بود. او می‌گوید: کتاب‌های زیای را جمع به حج خوانده‌ام. چون هر سال سعی می‌کنم کتاب‌های تازه منتشر شده در زمینه مسائل مختلف حج تهیه و مطالعه کنم. الحمدلله همه ساله کتاب‌های مفید و خوبی در این زمینه منتشر می‌شوند. اینها کتاب‌های تازه‌ای هستند که حاوی اطلاعات جدید و قابل توجهی هستند.

او در مورد نوع کتاب‌هایی که می‌خواند می‌گوید: ما که اهل سنت هستیم کتاب‌های فقه خومان را مطالعه می‌کنیم که راجع به مسائل حج هستند و فقه برادران اهل سنت نامگذاری شده. نورمحمد احمر در مورد مجموع کتاب‌هایی که او و سایر برادران اهل سنت می‌خوانند می‌گوید: ما در کاروان‌هایمان اغلب کتاب‌هایی را که سازمان حج و زیارت منتشر می‌کند توزیع می‌کنیم و زائران ما هم به خواندن این‌ها همواره اشتیاق نشان می‌دهند.

مدیر کاروان شماره ۳۸۱۲ که برای سیزدهمین بار است مدیریت کاروانی از توابع گنبد را عهده‌دار است در مورد طالب کتاب‌های رایج در میان مومنان اهل سنت می‌گوید: بیشتر کتاب‌هایی که در میان اهل سنت با موضوع حج وارد دربار فقه اهل سنت و فقه حنفیه اهل سنت است که جهت آشنایی مسائل فقهی به آنها مراجعه می‌کنیم.

او در مورد وضعیت کاروان تحت نظارت خود می‌گوید: اغلب افراد تحت نظارت من در کاروان شماره ۳۸۱۲ از اهل سنت است و طرفه‌ای از آنها هستند که سواد کمی دارند و بیشتر مابلی هستند. مسائل شرعی برای آنها توضیح داده شود. برای همین من بیشتر سعی می‌کنم دستورالعمل‌ها را به وقت مطالعه تم تا در مواقع ضروری برای افراد تحت نظارت خود توضیح دهم.

**جمع مدعیان کاروان‌ها آفتور زیاد است که امکان صحبت با تک‌تک آنها فراهم می‌نست. آنها اغلب در صحبت‌هایشان به سنگینی مسوولیتی اشاره می‌کنند که بر دوش گرفته‌اند.**

جمع مدعیان کاروان‌ها آفتور زیاد است که امکان صحبت با تک‌تک آنها فراهم می‌گردد. هم قابل اعتماد است هم ابرویزای لذت‌بخش در تمام مراحل زندگی است. کتاب از نظر مدیران کاروان‌های حج علی برای رسیدن به دنیای اطلاعات و دانسته‌های بی‌شمار است. اطلاعات و دانسته‌هایی که هر لحظه رو به افزایش است و در این میان اگر کسی به آرزوی عمل کتاب مسلح نباشد، پیشاپیش در این میدان کارزار باخته است. برای همین در اکثر صحبت‌های آنها کارزار باخته به هم‌راهی می‌گردد. مقله کتاب می‌شود همراه با ادهایی که در سخت‌ترین شرایط به کمک آدم می‌آید تا باری‌رسان او در مقابل دانسته‌ها و کج‌نسی‌های رایج باشد.

## زائران به این کتابفروشی می‌روند

**درفروشگاه ثابت کتاب در ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت**

در طبقه همکف ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت واقع در ضلع شمالی خیابان ازادی تهران فروشگاه ثابت دائمی کتابی وجود دارد که برای بسیاری از حاجیان فهراهی و گاه نهرستانی مکانی آشنا و به یادماندنی است. به یادماندنی از آن جهت که با دو خاطره سفر معرفی آنها به سرزمین جبار را با هر بار دیدن بار دیگر زنده می‌کند. البته این فروشگاه مخصوص عرضه کتاب نیست. مکانی است که مسافران بیت‌الله الحرام پیش از شروع سفر علاوه بر کتاب سایر اقلام مورد نیاز خود در این سفر را آنجا تأمین می‌کنند. در یکی از روزهای پایانی آفرماه برای تهیه گزارشی از این مکان به همراه خریداران انبوه یا به این فروشگاه کوچک که دل‌ساختمان بزرگ و سفارقی شکل سازمان حج و زیارت می‌گذارم.

موقعیت فروشگاه در طبقه همکف بعد از ورودی اصلی در سمت چپ قرار دارد و اتاق به هم پیوسته در آماده‌هم، فروشگاه‌های پارک و باغشالی را نشان می‌دهد که اغلب از انواع کتاب‌ها و سایر اقلام مورد نیاز زائران است. در فرشته سبزه فرش در این فروشگاه هستند یکی در بخش کتاب و دیگری در قسمت اقلام مورد نیاز زائران از قبیل یون، لباس احرام، دمپایی، کفش، سنگ، عطر، تاخنگیر، ساک سفری و...

هر دو به یک اندازه مخاطب دارند. چرا که خریداران هم برای تهیه کتاب‌های مورد نیاز در این سفر معرفی آمده‌اند و هم برای سایر اقلام که در این سفر به آنها احتیاج دارند.

پیرمردی در تهیه رنگ دمپایی مورد علاقه‌اش وسواس بیش از اندازه بروز می‌دهد و فریادش که آن هم پیرمردی خوش‌برخورد است یا سوسه و صبر دمپایی‌های موجود در گوشه قفسه برای خریداری آورد تا وی یکی یکی آنها را نظر بگیرد، سرانجام یکی از آنها را انتخاب می‌کند

در گوشه دیگر فروشگاه مرد میانسانی با چاکلی انواع مختلف کتاب‌های جدید شده در داخل قفسه‌ها را برای مشتری‌های خود می‌آورد تا آنها نیز همانند پیرمرد این سمت فروشگاه کتاب‌های مورد علاقه خود را انتخاب کنند.

در مورد قفله کتاب شاید واژه مثل انتخاب، آن هم در لحظه خرید، واژه‌های خوشایندی نباشند چرا که معمولاً مخاطبان کتاب‌ها پیش از مراجعه به کتابفروشی‌ها متاورن کتاب‌های مورد نیاز و تقاضای خود را دامودار از حفظ هستند. اما در مورد کتاب‌های حج که سال‌ها کنی مطوت است و شاید بتوان به خریداران این نوع کتاب‌ها حق داد که در لحظه خرید، کتاب مورد نیاز خود را از میان انبوه کتاب‌ها انتخاب کنند. معمولاً شیوه خرید کتاب در نوع فروشگاهها به این صورت است که مخاطبان (در اینجا زائران) به فروشگاه مراجعه می‌کنند و در مورد موضوعی خاص در دل یک موضوع معین کتاب‌ها را تقاضا می‌کنند. در این زمان فروشنده یا توجه به سلفظی که به مجموع کتاب‌های موجود در کتابفروشی محل خدمت خود دارد چندین عنوان کتاب در یک موضوع خاص که مورد سؤال مخاطب بوده را به روی پیشخوان کتابفروشی می‌چند تا مخاطب کتاب مورد نظر خود را انتخاب کند. به سواد کتابفروش این بخش می‌روم. علی محمد جباری نام دارد و متولد ۱۳۳۸ ملایر است و از ۱۵ سال پیش در سازمان حج و زیارت به سمت کتابفروشی در محل ثابت این قسمت مشغول به کار شده است. از او اینکه به آشنایی قبلی با موضوع کتاب می‌پرسم، می‌گوید: قبل از اینکه به سازمان حج و زیارت بایم با کتاب‌های مختلف آشنایی چندانی نداشتیم. وقتی این کار را برابم تعین کردند یا توجه به علاقه‌ای که از کودکی به کتاب و کتابخوانی داشتم با اشتیاق و علاقه قبول کردم. اولین فکر نمی‌کردم در این فروشگاه، فروش چندانی داشته باشیم ولی وقتی مشغول کار شدم، دیدم بسیاری از مراجعه‌کنندگان به بخش‌های مختلف سازمان به اینجا هم سری می‌آیند و معمولاً در بخش کتاب خریدهایی هم دارند. وقتی هم که هملش با کنفرانس در این ساختمان برگزار می‌شود باز هم تعداد قابل توجهی به این مکان مراجعه می‌کنند و انواع کتاب‌های مورد نیاز و علاقه‌شان را طلب می‌کنند. از شهرهای مختلف هم به اینجا می‌آیند که کتاب‌های مورد نیازشان را تهیه کنند.

وقتی از تعداد مراجعه‌کنندگان برای خرید کتاب در طول یک روز می‌پرسم می‌گوید: به طور میانگین روزانه بیش از سیصد نفر برای خرید کتاب به این مکان مراجعه می‌کنند که ما هم کتاب‌های مورد نیازشان را در اختیارشان قرار می‌دهیم و در صورتی که کتاب‌های مورد نیازشان موجود نباشد، سعی می‌کنیم کتاب‌های موردب و مشابه موضوع مورد نظر آنها را برایشان معرفی کنیم چون بسیاری از کتاب‌های موجود در اینجا نظریه‌ای نظر موضوعی به نوع نزدیک هستند و با مطالعه کتاب‌های دیگر می‌توان به موضوع اصلی مورد نظر نزدیک شد.

از علی محمد جباری درباره میزان مطالعه روزانه‌اش می‌پرسم می‌گوید: اینجا اصلاً فرصت مطالعه پیش نمی‌آید ولی اگر در مواقعی مشتری نداشته باشم سعی می‌کنم کتاب‌های موجود در فروشگاه را به صورت گذری مطالعه کنم. برای اینکه اطلاعات مختصری راجع

## زائران به این کتابفروشی می‌روند

**درفروشگاه ثابت کتاب در ساختمان مرکزی سازمان حج و زیارت**

به تک‌تک کتاب‌های موجود در فروشگاه دانته باشم چون معمولاً گاهی بعضی از مشتری‌ها اطلاعات ریزتر و دقیق‌تری از هر یک از کتاب‌ها می‌پرند و ما مجبور هستیم به آنها پاسخ بدهیم. متلاسم کتاب‌ها و توسعه‌گان آنها را معمولاً حفظ می‌کنم چون بعضی از کتاب‌ها چندبار توسط چند نفر مشتری می‌شوند که مجبور هستیم اسامی آنها را حفظ کنیم و در مواقعی ضروری این اطلاعات را در اختیار خریداران قرار دهیم.

کتاب‌های مناسب حج و ادعیه، بیشترین مشتریان را دارند. این دو نوع کتاب در چاپ‌های متعدد روی میز چیده شده‌اند تا مشتری‌ها با براساس سلیقه شخصی خود، انتخاب کنند.

یکی از مشتریان حاج ابوالفضل میرکیمی نام دارد و از اهالی خراسان شمالی است که برای شرکت در جهلش مدیران کاروان‌های حج تنوع سال ۸۳ به تهران آمده. او بعد از شرکت در همایش ایکه به محل کتابفروشی سازمان آمده تا کتاب‌های مورد نیاز و علاقه‌اش را تهیه کند. در گفتگویی که او به علی محمد جباری فروشنده می‌دهد، اسامی کتاب‌هایی مانند «آداب سفر حج، احکامات عمده با حواشی مراجعه، ادعیه و آداب الحرمین، منتخب احادیث حج، با آشنایی با مقررات عرستان، ششمه پاسخ می‌دهد. «در اهانتی حجاج بیت‌الحرام»، به چشم می‌خورد. او در مورد خریدهایش می‌پرسم او می‌گوید: من اغلب این کتاب‌ها را در کتابخانه شخصی خود دارم و متلا آنها را برای زائران کاروان همراهم تهیه می‌کنم. چون بسیاری



از همراهان من در کاروان تحت اختیار، از اهالی روستاهای بخش خراسان شمالی هستند و تخصصاً یوتیلی حضور در فروشگاه‌های عرضه این نوع کتاب‌ها را ندارند.

ظواهر وقت همایش به پایان رسیده چرا که میل مراجعه‌کنندگان به فروشگاه لحظه به لحظه بیشتر می‌شود. علی محمد جباری را انبوه مشتریاناش تنها می‌گذارم تا سری به فروشنده دیگر فروشگاه بزنم که فارغ از مقله کتاب به مشتری‌هایش انواع اقلام سفر حج ارائه می‌دهد. او از او می‌خواهم درخین کارز به چند سؤال کوتاه پاسخ دهم: ماش علی اکبر برازنده است متولد ۱۳۳۹ در تهران و تقریباً هجدهم بسیاری از مراجعه‌کنندگان که اینجا به سید گشتند. می‌گوید از سال ۱۳۷۲ در سازمان حج و زیارت مشغول به کار است و در سال‌های اولیه کارش را در ایثار کتاب سازمان در همین ساختمان مرکزی شروع کرده است و از سال ۸۰ تا کنون در ایثار کتاب به فروشگاه فعلی آمده است. او می‌گوید: نود درصد مراجعه‌کنندگان به این فروشگاه زائران هستند و افراد متفرقه خیلی کم مراجعه می‌کنند.

او درخین اینکه اقلام زائران رami فروشنده‌امای کتابی موجود در فروشگاه هم تسلط کامل دارم می‌گوید: پیش از سیصد عنوان کتاب در این فروشگاه به زائران عرضه می‌شود که بسیاری از آنها را خوانده‌ام و متلا می‌توانم هنگام خرید زائران آشنایی این کتاب‌ها را از راهنمایی کنیم تا به موضوعات مورد نیاز خود دست یابند.

از کتاب‌های کتابی در زمینه حج می‌پرسم که امکان دارد انبوه مشتریانی را راه می‌رساند و در فروشنده شدت مشغول کار می‌شاید. برانند برایشان تهیه می‌کردیم ولی حالا مجبوریم امروز و فردا را بدهیم.

در ساعات پایانی روز از فروشگاه خارج می‌شوم ولی همچنان انبوه مشتریانی را راه می‌رساند و در فروشنده شدت مشغول کار انواع پوشاک و دمپایی و کتاب یکجا و ناین وسعت می‌شود. از اینکه احساس می‌کنم خریداران، به کتاب هم به چشم یک نیاز ضروری می‌نگرد حس خوشایندی را تجربه می‌کنم.

